

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

MESLEK SEÇİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ TUTUMLARI, AİLE
DESTEĞİ VE KARIYER KARARI YETKİNLİK BEKLENTİSİ

ELİF GÖK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

MESLEK SEÇİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ TUTUMLARI, AİLE
DESTEĞİ VE KARIYER KARARI YETKİNLİK BEKLENTİSİ

THE GENDER ROLES ATTITUDES IN OCCUPATIONAL CHOICE, FAMILY
SUPPORT AND CAREER DECISION SELF-EFFICACY EXPECTATIONS

ELİF GÖK

Master Thesis

Ankara, 2022

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,
Elif GÖK'ün hazırladığı “Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Kemal ÖZTEMEL
Jüri Üyesi (Danışman)	Prof. Dr. Filiz BİLGE
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Meliha TUZGÖL DOST
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Nurten KARACAN ÖZDEMİR
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Olcay YILMAZ

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından 26 / 05 / 2022 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Öz

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde aile desteğinin; toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini incelemektir. Cinsiyete, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeylerine göre kariyer kararı yetkinlik beklentisinin farklılık gösterip göstermediği de araştırılmıştır. Çalışma grubunu İstanbul'daki çeşitli liselerden seçilen 691 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği (MSTCRÖ), Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (MSADÖ) ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu (KKYBÖ-KF) kullanılmıştır. Analizde öğrencilerin cinsiyetlerine göre kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi; sınıf düzeyi ve anne-baba eğitim düzeyleri arasında fark olup olmadığı ANOVA testiyle incelenmiştir. MSTCRÖ'nün alt boyutlarının KKYBÖ-KF'yi yordayıp yordamadığını incelemek için regresyon analizi yapılmıştır. Aile desteğinin MSTCRÖ'nün alt boyutları ile KKYBÖ puanları arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla MSADÖ'den elde edilen puanlar regresyon modeline düzenleyici değişken olarak eklenmiştir. Bulgular, kadın lise öğrencilerinin daha yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olduklarını göstermektedir. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri en yüksektir. Anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri anne eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerden daha yüksektir. Baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca öğrencilerin MSTCRÖ-Geleneksel puanları, KKYBÖ'yü negatif; MSTCRÖ-Eşitlikçi puanları, pozitif yönde yordamaktadır. Aile desteği MSTCRÖ-Geleneksel ile KKYBÖ arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip değilken, MSTCRÖ-Eşitlikçi ile KKYBÖ arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynamaktadır. Bulgular, ilgili literatür kapsamında tartışılmış; araştırmacılara, alanda çalışanlara ve politika yapıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolü tutumu, aile desteği, kariyer kararı yetkinliği, lise öğrencileri.

Abstract

The aim of this research is to determine how family support in high school students' career choices affect the relationships between gender role attitudes and career decision self-efficacy. It was also investigated whether students' career decision self-efficacy differed according to gender, grade level, mother, and father education levels. The study group consists of 691 students selected from various high schools in Istanbul. The Personal Information Form, The Role of Gender Attitudes in Occupational Choices Scale, The Family Support in Occupational Choices Scale, and Career Decision Self Efficacy Scale-Short Form were used in the study. The independent samples t-test and ANOVA test were used whether the career decision self-efficacy of the students differ according to their gender, the grade level, and the education levels of the parents in the analysis of data. Simple linear regression analysis was performed to examine the relationship between the sub-dimensions of MSTCRÖ and the KKYBÖ-KF scores. To determine how family support affects the relationship between the sub-dimensions of the MSRCRÖ and the CDSES-SF, the scores of MSADÖ were added to the regression model as a moderator variable. Results show that female high school students have higher career decision self-efficacy. Ninth-grade students have the highest career decision self-efficacy. The career decision self-efficacy of the students shows a difference according to the education levels of their mother but not their father. In addition, traditional gender role attitudes predict career decision self-efficacy negatively and egalitarian gender role attitudes positively. Family support in their career choices doesn't play a moderator role in the relationship between traditional gender role attitudes and career decision self-efficacy but moderates between egalitarian gender role attitudes and career decision self-efficacy. Results were discussed within the scope of the relevant literature and suggestions were presented to researchers, psychological counselors, and policymakers.

Keywords: gender, gender roles attitudes, family support, career decision self-efficacy, high school students.

Teşekkür

Tez sürecini tamamlamamda birçok değerli kişinin katkısı oldu. Bu kişilerden öncelikle danışman hocam Prof. Dr. Filiz BİLGE'ye sunduğu önemli katkılar, öğrencilerine verdiği değer ve gösterdiği anlayış için teşekkür ediyorum. Tez jürime katılan ve tezimi geliştirmeme destek olan Prof. Dr. Kemal ÖZTEMEL'e, Doç. Dr. Meliha TUZGÖL DOST'a, Doç. Dr. Nurten KARACAN ÖZDEMİR'e ve Dr. Öğr. Üyesi Olcay YILMAZ'a teşekkür ediyorum. Tez süreci boyunca eksiklerimi tamamlayan, veri toplama sürecime önemli katkılar sunan Arş. Gör. Faruk BOZDAĞ hocama teşekkür ediyorum. Alanda yetişmemde ve gelişmemde etkili olan, mesleki ve akademik yeteneklerime inanan tüm hocalarıma da ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez yazımı sürecimin her aşamasında bana sunduğu katkılarla yanımda olan, çocukluğumdan beri dil öğrenme ve akademik ilgilerim konusunda bana yol gösteren ve meslektaş olmakla gurur duyduğum teyzem Hamide YILMAZ GÖZÜ'ye teşekkür ediyorum.

Tez sürecinde bana her zaman moral ve motivasyon sağlayan, bugünlere okuma sevgisi ve bilim aşkıyla gelmemin yegâne kaynağı olan ve ne olursa olsun yanımda olacaklarını bildiğim annem ve babama, kardeşime, tezi bitirmemde hep sabırlı ve cesaretlendirici davranan nişanlıma çokça teşekkür ediyorum. Desteklerini benden esirgemeyen dostlarıma ve arkadaşlarıma da teşekkürler.

Bu tezi, yaşamlarını keyif alarak ve verimli çalışarak geçirmeleri adına, meslek ve kariyer seçme konusunda kendilerini donanımlı ve özgür hissetmelerini içtenlikle dilediğim gençlere ithaf ediyorum. Yararlanacak olan okur ve araştırmacılara saygılarımla...

İçindekiler

Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini.....	viii
Şekiller Dizini.....	x
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xi
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
Araştırma Problemi.....	9
Sayıltılar.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	10
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	12
Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi.....	12
Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları.....	15
Meslek Seçiminde Aile Desteği.....	15
İlgili Araştırmalar.....	15
Bölüm 3 Yöntem.....	25
Araştırmanın Çalışma Grubu.....	25
Veri Toplama Süreci.....	27
Veri Toplama Araçları.....	27
Verilerin Analizi.....	32
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar.....	36
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	48
Kaynaklar.....	60

EK-A: Kişisel Bilgi Formu.....	xii
EK-B: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	xiii
EK-C: Ölçeklerin Kullanım İzinleri.....	xv
EK-D: Ölçeklerin Örnek Maddeleri.....	xvii
EK-E: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	xx
EK-F: Etik Beyanı	xxi
EK-G: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	xxii
EK-H: Thesis Originality Report.....	xxiii
EK-I: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	xxiv

Tablolar Dizini

Tablo 1 Araştırmada Veri Toplanan İlçelerin Yaşam Kalitesi İndeksleri ve Sıralamaları	25
Tablo 2 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı	26
Tablo 3 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin KKYBÖ-KF, MSTCRÖ ve MSADÖ Ortalamaları, Standart Sapma ile Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları.....	32
Tablo 4 Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi.....	33
Tablo 5 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Cinsiyete Göre Değişip Değişmediğine İlişkin t Testi Sonuçları.....	35
Tablo 6 Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	36
Tablo 7 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	36
Tablo 8 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Analizi Sonuçları.....	37
Tablo 9 Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	38
Tablo 10 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	39
Tablo 11 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Analizi Sonuçları.....	39
Tablo 12 Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	40
Tablo 13 Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	41
Tablo 14 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin MSTCRÖ (Geleneksel) ve KKYBÖ'ye İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 15 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının KKYBÖ'yü Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	43

Tablo 16 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları İle Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkide MSADÖ'nün Etkisi.....43

Tablo 17 Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları İle Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkide MSADÖ'nün Etkisi.....45

Şekiller Dizini

Şekil 1 <i>Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Desteğinin Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Arasındaki İlişkiye Etkisi.....</i>	44
Şekil 2 <i>Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Desteğinin Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Arasındaki İlişkiye Etkisi.....</i>	46

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

ANOVA: Analysis of Variance

KKYBÖ-KF: Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu

MSADÖ: Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği

MSTCRÖ: Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics

Bölüm 1

Giriş

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın amacı ve önemi ortaya koyulmuş, araştırma problemleri ile alt problemler sıralanmış, sayıtlılar ve sınırlılıklara yer verilmiştir. Son olarak araştırmada yer alan temel kavramların tanımları yapılmıştır.

Problem Durumu

Yetişkin bireylerin bir aile kurmak, meslek sahibi olmak, toplumda üretken bir rol üstlenmek gibi bazı önemli sorumlulukları vardır. Erikson bireylerin yaşamlarını dönemlere ve gelişim evrelerine ayırarak incelemiştir. Erikson'un (1963) psikososyal gelişim kuramına göre bireyler yaklaşık olarak 30-60 yaşlarını kapsayan yetişkinlikte üretkenliğe karşı durgunluk döneminde olmaktadır. Söz edilen üretkenlik çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmede belirli bir olgunluk seviyesini yakalamak anlamına gelmektedir. Öte yandan Erikson, üretkenliğin (generativity) sadece eş anlamlısı olan üretici ve yaratıcı olmaya indirgenemeyeceğini, bunları kapsayan bir anlama sahip olduğunu ifade etmektedir. Literatür incelendiğinde de yetişkin bireylerin işten çıkarılmalarının üretkenliği engelleyebildiğine ilişkin bulguların elde edildiği araştırmalara ulaşılabilmektedir (Bradley, 1997; Slater, 2003). Dolayısıyla bireylerin yetişkinlik yıllarında bir meslek sahibi olmaları yoluyla üretmeleri ve yaratıcılıklarını sergilemeleri de üretkenliklerine işaret edebilmektedir. Yanı sıra bu kurama göre dönemlere özgü çatışmaların çözülmesi psikanalitik açıdan gelişimin göstergesidir (Erikson, 1963). Sonuç olarak yetişkinlikte meslek ve iş sahibi olmanın kişilik gelişimi açısından sağlıklı olmanın göstergesi olduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönemde çalışan ve üreten bireyler olmanın yaşam doyumuyla ilişkili olduğu düşünülebilir. Literatürde iş sahibi olmanın yaşam doyumuyla pozitif yönde ilişkili olduğunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Dockery, 2003; Grün vd., 2010).

Bireylerin yaşam doyumu kaynaklarından birini oluşturan meslek sahibi olmanın uzun yıllar süren bir ön hazırlık süreci gerektirdiği bilinmektedir. Bu süreçte bireyler; belirli bir eğitim hayatından geçmekte, bu eğitim hayatı boyunca mesleki yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini keşfetmektedirler. Kişilikleriyle bu mesleki yetenek, ilgi ve değerler arasında ilişkiler kurmaktadır. Türkiye'de liseye devam eden öğrenciler üniversite sınavlarına hazırlanmakta ve lise son sınıfta üniversite sınavına girmektedirler. Kariyer gelişiminin bu aşaması; lise öğrencilerinin meslekler hakkında

bilgi sahibi olmaları ve bir meslek seçiminde bulunmaları gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Meslek seçimi bireylerin yaşamlarında yaptıkları en önemli seçimlerden biridir. Bireylerin kariyerlerini nasıl şekillendirdiklerine ilişkin kuramlar sıklıkla meslek seçimi konusuna odaklanmaktadır. Bunlar arasında yer alan Super (1980) öne sürdüğü yaşam boyu yaşam alanı kuramında kariyer gelişimi evrelerinin sıralamasına ve bireyin yaşamı boyunca aldığı rollere odaklanmasıyla diğer kariyer kuramlarından ayrılmaktadır. Bu kuram bağlamında değerlendirildiğinde, 15-18 yaşlarındaki lise öğrencilerinin meslek seçimi gelişim görevi açısından kritik bir seçim noktasında oldukları görülmektedir.

Kariyer gelişimi psikolojik danışmanlığı alanında çalışmaları olan araştırmacılar dikkatlerini sıklıkla bireylerin mesleklerini nasıl belirlediklerine yoğunlaştırmaktadırlar. Bu konuda sıkça çalışılan kavramlardan biri yetkinlik beklentisidir. Yetkinlik beklentisi, akademik performansın ve kariyer kararı verme davranışının önemli bileşenlerinden biridir. Bu kavram bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirebileceğine ilişkin kendisine duyduğu inanç olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1986). Kavramı açıklarken Bandura; belirli bir alana özgü olması beklenen yetkinlik beklentisiyle, bireyin kendisine ilişkin daha genel bir değerlendirmesi olan benlik saygısının ilişkili olmak zorunda olmadığına işaret etmektedir.

Kariyer gelişimi danışmanlığı alanında yapılan araştırmalarda benlik saygısı ile kariyer kararı yetkinliğinin ilgi çeken bir konu olduğu görülmektedir. Resnick vd. (1970) ise üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarında benlik saygısı ile Super'ın (1980) kariyer aşamalarından kristalleşmenin pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bulgulara göre benlik saygısı daha yüksek bireylerin kariyer olgunluğu daha yüksektir. Bununla birlikte Bandura'nın kuramından yola çıkarak Betz ve Klein (1996), kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile benlik saygısının istatistiksel olarak anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu araştırmada mesleklere özgü yetkinlik beklentisinin, genel yetkinlik beklentisiyle benlik saygısına kıyasla daha güçlü bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmacılar bulguları, kariyer araştırmalarında yetkinlik beklentisi değişkeninin benlik saygısına kıyasla daha kullanışlı olabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Daha sonrasında Holland ve Rayman (1986), bireylerin benlik saygıları yerine öz-yetkinliklerinin geliştirilmesinin kariyer anlamında daha yararlı olacağını ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin daha güncel araştırmalar da bulunmaktadır. Park vd. (2018), boylamsal olarak tasarladıkları çalışmalarında

üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye’de bu değişkenlerle yapılan araştırmalarda da benzer bulgulara rastlanmaktadır (Kara ve Altınsoy, 2020; Mert vd., 2019). Mert vd. (2019), ortaöğretim öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarında benlik saygısının kariyer kararı verme öz-yetkinliğini yordadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Benlik saygısı kavramıyla ilişkilendirilebilecek bir diğer kavram olan temel benlik değerlendirmesi üzerine Yunan ergenlerle yaptıkları çalışmalarında Koumoundourou vd. (2011); kadın öğrencilerin temel benlik değerlendirmelerinin mesleki kimliklerini hem doğrudan hem de kariyer kararı yetkinliği aracılığıyla etkilediğini; erkek öğrencilerde ise bu ilişkinin yalnızca kariyer kararı yetkinliği aracılığıyla ortaya çıktığını bulmuşlardır. Sonuç olarak lise öğrencilerinin bir meslek kararı vermelerinde, yetkinlik beklentilerinin önemli bir değişken olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Yetkinlik beklentisinin; davranışların şekillenmesinde önemli olan bir faktör, bireylerin o davranışı gerçekleştirebileceğine ilişkin sahip olduğu inanç olarak tanımlandığı kuram sosyal bilişsel öğrenme kuramıdır (Bandura, 1977). Sosyal bilişsel kariyer kuramı da temelini bu sosyal öğrenme kuramından almaktadır. Lent vd. (2002), Bandura’nın kuramını kariyer alanına uyarlamışlardır. İlk kez Lent vd.’nin (1999) kullandığı bir kavram olan kariyer kararı yetkinlik beklentisi, bireyin bir meslek seçme veya kariyer kararı verme görevi karşısında kendisini ne kadar yeterli hissettiğine veya kendisine duyduğu inanca karşılık gelmektedir. Ayrıca araştırmacılar lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde yetkinlik beklentisiyle beraber; ilgilerin, hedeflerin ve sonuç beklentilerinin de etkili olduğunu ifade etmektedirler. Kuram; özetle yetkinlik ve sonuç beklentilerinin bireylerin kariyer ilgilerini etkilediği ve ilgilerin de meslek seçimlerinde anahtar bir kavram olduğu üzerine kuruludur (Lent vd., 2002). Ayrıca bu kuramda, Bandura’nın karşılıklı üçlü nedensellik ilkesi göz önünde bulundurularak kariyer ve meslek seçimlerinin bireysel ve çevresel birçok faktörden etkilendiği açıklanmaktadır. Karşılıklı üçlü nedensellik ilkesi; bireysel ve çevresel faktörlerle davranışın birbirlerini karşılıklı olarak etkilemelerini ifade etmektedir.

Alanda kariyer gelişimi açısından cinsiyete göre farklılık bulunup bulunmadığı merak edilen bir konudur. Choi vd. (2012); 1983-2008 yılları arasında yayınlanan makalelerden belirledikleri 34 çalışmayı inceleyerek yaptıkları meta-analiz çalışmasında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını bulmuşlardır. Ancak bu konuda yapılan araştırmaların bulguları çeşitlilik

göstermektedir. Gianakos'un (2001) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında kadınların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin erkeklerinkine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Betz ve Klein (1996) ise çalışmalarında erkek katılımcıların kariyer kararı yetkinliklerinin kadınlara kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koymaktadırlar. Öte yandan, Chung (2002); üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında, diğer bir demografik değişken olan etnik kökenle çalışarak Afro-Amerikan öğrencilerin Amerikalı öğrencilere kıyasla daha yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olduklarını ortaya koymasına karşın, bu araştırmada katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentileri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir.

Literatürde ulaşılabildiği kadarıyla ortaokul ve lise düzeyinde kariyer kararı verme yetkinlik beklentisiyle yapılan çalışmaların daha az olduğu söylenebilir. Öksüz ve Karalar (2020), 203 kadın ve 248 erkek ortaokul öğrencisiyle yaptıkları araştırmalarında kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek meslek kararı verme yetkinlik beklentisine sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Şeker (2013) ise 298 kadın, 258 erkek lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını tespit etmiştir. Bozgeyikli vd. (2009) de 153 erkek, 193 kadın lise öğrencisiyle yaptıkları araştırmada önemli bir kariyer kavramı olan mesleki olgunluk düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Türkiye'de 2011-2020 yılları arasında kariyer kararı verme güçlüğü değişkeniyle yapılan çalışmalarla ilgili bir meta-analiz çalışmasında cinsiyetin kariyer kararı verme güçlüğüne istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamadığı sonucuna varılmıştır (Söner, 2021).

Kariyer kararı verme güçlükleri; kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle yakından ilişkili bir kavram olarak düşünülebilir. Nitekim Duru (2019), kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle kariyer kararı verme güçlüklerinin negatif yönlü orta düzeyde ilişkili olduklarını bulgulamıştır. Literatürde ilgili başka araştırmalar da mevcuttur (Dursun ve Kara, 2019; Novakovic ve Gnilka, 2015). Kariyer kararı verme güçlükleriyle ilgili yapılan araştırmalarda bu değişken açısından genel puanlarda cinsiyetlere göre anlamlı bir fark bulunmazken; kadınlarda yaşam-hedef farkındalığının erkeklere kıyasla ve erkeklerde de sosyal destek faktörlerine bağlı gelişimin kadınlara kıyasla daha az olduğu vurgulanmaktadır (Larson vd., 1994). Bu durum toplumda cinsiyet rolleriyle ilgili

tutumların bireylerin kariyer seçimlerini etkilediğini ve bir güçlük olarak karşısına çıktığını düşündürmektedir.

Hemen her toplumda kız çocuklarının akademik yetkinlik beklentileri oğlan çocuklarına kıyasla yüksek de olsa, kadınlar erkeklere kıyasla daha düşük statülü mesleklere sahip olmaktadır (Reskin, 1991). Kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplumsal cinsiyet rolü değişkeni açısından incelendiğinde, bu kavramın özellikle kadınların kariyer gelişiminde önemli bir değişken olarak görüldüğü gözlemlenmektedir (Hackett ve Betz, 1981). Hackett ve Betz'in yaptığı çalışmada erkek üniversite öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin mesleklere göre önemli bir farklılaşma göstermediği ancak kadınların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin geleneksel olarak erkeklere özgü bulunan meslekler için daha düşük ve geleneksel olarak kadınlara özgü bulunan meslekler için daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, araştırmacılar tarafından bir başka makalede toplumsal cinsiyet rollerine dayalı toplumsallaşmanın kariyer kararı yetkinlik beklentilerini mesleklere göre farklılaştırdığı şeklinde yorumlanmıştır (Betz ve Hackett, 1981). Bunu destekleyen şekilde, toplumsal cinsiyet rollerinin kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordadığına ilişkin birçok çalışma mevcuttur (Bandura, 1995; Buchanan ve Selmon, 2008; Gushue ve Whitson, 2006; Matsui vd., 1989; Shin vd., 2019).

Bireylerin kadınlara ve erkeklere uygun gördükleri rollere ilişkin görüşleri toplumsal cinsiyet rolü tutumlarından etkilenmektedir (Davis ve Greenstein, 2009). Hackett ve Betz (1995), çalışmalarında daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına sahip olmanın kariyer kararı yetkinlik beklentilerini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Literatürde, sözü edilen çalışmanın bulgularına benzer sonuçların elde edildiği araştırmalar mevcuttur (Corrigall ve Konrad, 2007; Gushue ve Whitson, 2006; Song, 2001). Benzer şekilde, Foss ve Slaney (1986); üniversiteli kadın öğrencilerle yaptıkları araştırmalarında, öğrencilere kariyer gelişimine yönelik "Kadın: Seçim ve Değişimler" başlıklı bir video kaset izlettikten sonra öğrencilerin kendileri ve olası kızları için daha yüksek oranda geleneksel olmayan meslek gruplarından seçtiklerini ortaya koymuşlardır.

Sosyal bilişsel kariyer kuramında, kariyer gelişimini etkileyen birçok kişisel ve çevresel faktör de göz önünde bulundurulmaktadır. Kurama göre; birey, çevresi ve davranışı birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Bandura (1986), bu durumu karşılıklı üçlü olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilişsel kariyer kuramlarına göre

bireylerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri yakınsal (proximal) ve uzak (distal) olan iki tür faktör grubundan etkilenmektedir (Turner ve Lapan, 2002). Yakın olan faktör grubunda etnik köken, toplumsal cinsiyet, sağlık durumu ve kültür gibi faktörler bulunmaktadır. Uzak olan faktör grubu ise, bireyin onu destekleyen veya engelleyen aile, arkadaş ve öğretmenlerini kapsayan çevresidir.

Bireylerin kariyer gelişimleri, içinde bulundukları kültürden etkilenmektedir. Türkiye’de 480 üniversite öğrencisiyle yapılan araştırmada Gün (2018), kariyer değerleriyle kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide ulusal kültürün bireycilik boyutunun aracı rol aldığını bulgulamıştır. Bu çalışma kariyer gelişimi alanında kullanılan kavramların daha çok bireyci Batı toplumları baz alınarak ortaya konduğu şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla bireylerin kariyer gelişimlerinin toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının etkisinin daha yoğun olduğu, Batı toplumlarına kıyasla daha toplulukçu olan ve aile çıkarlarının daha fazla ön planda tutulduğu (familist) özellikler taşıyan Türkiye’de (Kağıtçıbaşı, 2006; Spierings, 2015) aile desteğiyle daha çok ilişkili olduğu düşünülebilir. Sawitri vd. (2013), kolektivist kültürlerde aile desteğinin kariyer hedeflerindense kariyer kararı yetkinliğiyle daha çok ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bunu destekleyen şekilde Akosah-Twumasi vd. (2018), gençlerin kariyer seçimlerini etkileyen faktörlerle ilgili araştırmalar üzerine yaptıkları meta-analiz çalışmasında daha toplulukçu kültürlerde gençlerin kariyer seçimi yaparken ailelerinin beklentilerine daha fazla önem verdiklerini ifade etmektedirler.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının ve kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yanı sıra meslek seçiminde aile desteği araştırma kapsamına alınmıştır. Aile desteği, bireylerin meslek seçimlerinde etkili olmaktadır. Bu konu son yıllarda yapılan birçok çalışmanın odağı olmuştur (Metheny ve McWhirter, 2013; Nota vd., 2007; Özcan, 2016; Sawitri vd., 2013; Şeker ve Kaya, 2018). Meslek seçiminde aile desteğinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları bulunmaktadır (Ginevra vd., 2015; Metheny ve McWhirter, 2013; Özcan, 2016). Ayrıca Halpern ve Perry-Jenkins (2016) ebeveynlerin toplumsal cinsiyete dayalı davranışlarının çocuklarının toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını yordadığını belirlemişlerdir. Jacobs vd. (2006) de yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek beklentilerinin ergenlerin kendilerinden beklentileriyle ve kariyer tercihleri ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Literatürde bu

Çalışmanın bulgularıyla benzer sonuçların elde edildiği araştırmalar yer almaktadır (Ahrens ve O'Brien, 1996; Antill vd., 2003).

Toplumsal cinsiyet rolü tutumları, aile desteği ve kariyer kararı yetkinliği arasında beklenen ilişkiler nedeniyle sözü edilen değişkenler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algılanan aile desteğinin, meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi ilişkisini nasıl etkilediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı lise öğrencilerinin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide meslek seçiminde algılanan aile desteğinin nasıl etkilediğini incelemektir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne ve baba eğitim düzeylerine göre kariyer kararı yetkinliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Lise öğrencileri, bir diğer ifadeyle ergenler, gelişimsel özellikleri açısından incelendiğinde Piaget'nin (1977) bilişsel gelişim kuramına göre soyut işlemler döneminde bulunmaktadır. Soyut işlemler döneminde bireylerin problem çözmeye ve planlama becerileri gelişmeye başlamaktadır. Erikson (1963) da ergenlik dönemini psikososyal gelişim açısından kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu dönemdeki bireyler, kendilerini ve dünyayı sorgulamaktadırlar. Sonuç olarak lise öğrencilerinin fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal birçok değişimle karşı karşıya oldukları düşünöldüğünde, meslek ve kariyer seçimini bu dönemde yapmaları önemlidir.

Lise dönemindeki öğrenciler 14-18 yaş aralığında olmaktadır. Dolayısıyla bu öğrenciler Super'a göre deneme evresinde veya deneme evresinden gerçekçi evreye doğru geçiş dönemi olan kristalizasyon evresindedir (Sharf, 2006). Bu dönemde bireyler mesleki değerlerinin, ilgi ve yetenekleriyle ilişkisini kurarlar (Super, 1955). Mesleki ilgilerini, meslek dallarına ve iş alanlarına özelleştirmeye başlarlar. Blustein (1989), üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmaya dayanarak, kariyer arayışını etkileyen faktörler arasında yaş, cinsiyet ve hedeflerdeki tutarlılığa kıyasla kariyer kararı yetkinlik beklentisinin daha belirleyici bir faktör olduğunu ifade etmiştir.

Bireylerin kariyer gelişimlerini etkileyen önemli faktörlerden biri cinsiyettir. Toplumda kadınlar ve erkeklere gerek kariyer seçimlerinde gerekse iş hayatında farklı roller atfedilmektedir. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden alınan 2021-2022 yılı verilerine göre üniversitelerin lisans düzeyindeki kadın öğrencilerin alanlara göre oranı gözle görülür şekilde farklılık göstermektedir. Kadın öğrencilerin eğitim alanındaki oranı %63.2, sağlık alanlarındaki oranı %74 ve el sanatları alanlarındaki oranı %69 iken; mühendislik alanlarındaki oran %19.6'ya, mimarlık ve inşaat alanlarındaki oran %37.6'ya ve veterinerlik alanındaki oran %38.1'e düşmektedir. Bulgular profesyonel mesleklerin dışı karakteristiklerden çok eril karakteristiklere atfedildiği yönündeki toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının hala devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca bulgular, toplumun kadınlardan ve erkeklerden farklı kariyer seçimleri yapmaları yönündeki beklentisini yansıtmaktadır. İş yaşamında da kadınların erkeklere kıyasla daha edilgin rollerde olmasının beklendiği, cam tavan gibi kavramlarla sıklıkla gündeme gelmektedir (Gül ve Oktay, 2009). Bu konunun farklı açıdan ele alındığı olgulardan biri de iş-aile çatışmasıdır. İş-aile çatışmasıyla ilgili çalışmada Aycan (2010), kadınların ve erkeklerin iş-aile çatışmasını benzer oranlarda ancak farklı sebeplerle yaşadıklarını ifade etmektedir. Aycan vd. (2007); iş ortamlarında iş yükü fazlaysa, kurumlarda iş-aile çatışmasıyla ilgili politikalar yetersizse, çocuğu var ve çocuğuyla geçirdiği vakti verimli algılamıyorsa kadınların iş-aile çatışmasını daha çok yaşadıklarını belirtmektedir. Bu durumlar kadınları iş yaşamında daha edilgin roller almaya itebilir. Görüldüğü gibi iş ve aile yaşamında toplumsal cinsiyet eşitsizliği araştırmalarda sıklıkla üzerinde durulan bir konudur (Donnelly vd. 2016; Rajadhyaksha vd., 2015). Öte yandan bireylerin kariyer seçimlerinde toplumsal cinsiyetin rolü nispeten daha az araştırılan bir konudur. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının lise öğrencilerinin kariyer seçimlerindeki etkisinin incelenmesi önemli hale gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının oluşmasında ailelerin tutumlarının ve davranışlarının etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Jacobs vd., 2006; Lawson vd., 2015). Kuthea Nguti vd. (2021) da kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve algılanan sosyal desteğin kadın üniversite öğrencilerinin kariyer seçimi doyumunu olumlu yönde etkilediğini ortaya koyan bulgular elde etmişlerdir. Tzu-Ling (2019), STEM alanlarında öğrenim gören üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında yetkinlik beklentisi ve kariyer hedefleri arasındaki ilişkide kadın ve erkek öğrencilerde farklı bulgulara ulaşılmasını öğrencilerin algıladıkları aile desteği düzeyiyle

açıklamaktadırlar. Çalışmanın bulgularına göre erkek üniversite öğrencileri kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde aile desteği algılamaktadırlar. Bu durumda, aile desteğinin kadınların kariyer gelişimlerinde önemli bir değişken olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı olarak belirlenen lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi meslek seçiminde algılanan aile desteğinin nasıl etkilediğinin incelenmesinin kariyer psikolojik danışmanlığı alanına önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmada “Lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği değişkeni düzenleyici etkiye sahip midir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Ayrıca lise öğrencilerinin cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine, anne ve baba eğitim düzeylerine göre kariyer kararı yetkinliğinin farklılaşma gösterip göstermediği incelenmiştir.

Alt problemler

1. Lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları, kariyer kararı yetkinlik beklentilerini yordamakta mıdır? 2. Lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği değişkeni düzenleyici etkiye sahip midir? 3. Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri cinsiyete, sınıf düzeyine, anne-baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklı mıdır?

Sayıtlar

Araştırmanın temel sayıltısı aşağıda belirtilmiştir:

Bu araştırmada katılımcıların kendilerine uygulanan veri toplama araçlarına içten ve durumlarını gerçeğe yakın yansıtacak tepkilerde bulundukları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda sıralanmıştır:

Bu araştırmada, kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcısı olarak yalnızca meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları değişkeni ele alınmış olup, kariyer kararı yetkinlik beklentisini etkileyen faktörler bu değişken ile sınırlıdır.

Bu araştırmada kullanılan meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları “Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği”, meslek seçiminde algılanan aile desteği “Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği”, kariyer kararı yetkinliği kavramı, “Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisi – Kısa Formu Ölçeği”nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

Bu araştırmada kullanılan demografik bilgiler, Kişisel Bilgi Formu’nda katılımcılara yöneltile sorularla sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan değişkenlerin tanımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi: Bireylerin kariyer kararı verme sürecinde yerine getirmeleri beklenen görevleri başarılı bir şekilde yerine getirebileceklerine ilişkin sahip olduğu inançtır (Hackett, 1995). Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kararı verme sürecinde kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebileceklerine ilişkin inançlarının düzeyini belirlemek için Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği – Kısa Formu (KKYBÖ-KF) kullanılmıştır. Katılımcı lise öğrencilerinin KKYBÖ-KF’den aldıkları puanlar arttıkça kariyer kararı verme yetkinlik beklentileri yükselmektedir.

Meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolleri: Toplumların, bireylere, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda yüklediği edimlerdir. Kişinin bu rollere göre davranışsal olarak “kadınsılık” ve “erkeksilik” ile ne kadar aidiyet kurduğuyla ilgili bir kavramdır (Dökmen, 2015). Bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını belirlemek için, Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği (MSTCRÖ) kullanılmıştır. MSTCRÖ-Geleneksel alt boyutundan alınan puanlar arttıkça katılımcı lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları; MSRCRÖ-Eşitlikçi alt boyutundan aldıkları puan arttıkça meslek seçimlerinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları yükselmektedir.

Algılanan aile desteği: Bu araştırmada algılanan aile desteği lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin düzeyini ifade

etmektedir. Bu düzeyi belirlemek amacıyla Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (MSADÖ) kullanılmıştır. MSADÖ'den aldıkları puanlar arttıkça katılımcı lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği yükselmektedir.

Yukarıda problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, araştırma problemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmıştır. Bir sonraki bölümde çalışmanın kuramsal temeli ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bölümde kariyer kararı yetkinlik beklentisi, toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve aile desteğine ilişkin kuramsal temel açıklanmıştır. Daha sonra kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve bu kavramın toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile aile desteği arasındaki ikili ilişkileri inceleyen araştırmalara yer verilmiştir.

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi

Bu kısımda araştırmanın bağımlı değişkeni olan kariyer kararı yetkinlik beklentisi kavramının kuramsal temellerine yer verilmiştir. Öncelikle değişkenin kavram olarak temelini aldığı Bandura'nın (1977) yetkinlik beklentisi yaklaşımı açıklanmış, ardından bu kavramın kariyer alanında nasıl yer aldığına değinilmiştir.

Yetkinlik beklentisi, literatürde ilk kez sosyal öğrenme kuramcısı Bandura (1977) tarafından kuramsallaştırılmıştır. Sosyal bilişsel öğrenme kuramı; davranışı açıklayan ve kendisini önceleyen diğer kuramlardan bireylerin bilişsel süreçlerini ön plana koyması yönüyle farklılaşmaktadır. Daha önceki kuramlarda bireyin kendisine ilişkin faktörlerin göz ardı edildiği, davranışların davranışçı paradigma ilkelerine dayalı uyarıcı-tepki bağından ibaret algılandığı görülmektedir. Bandura (2001) ise bireyin bilişsel yönünü; sergileyeceği davranış kalıbını seçme, yapılandırma, düzenleme ve değerlendirme süreçlerinde gerekli bilgiye amaca dönük olarak ulaşması olarak ifade etmektedir. Bu bakış açısına göre bireyin gelişmesi; amaca dönük olarak kendi yeteneklerini doğru şekilde değerlendirmesi, karşılaştığı durumların olası sonuçlarını değerlendirmesi ve sosyokültürel imkanlarını, sınırlılıklarını tartarak davranışlarını bu bilişsel süreçlere bağlı olarak sürdürmesiyle mümkün olmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilişsel öğrenme kuramında birey ve bireyi oluşturan bağlam (çevre) etken faktörler olarak sunulmaktadır. Davranış, bu karşılıklı üçlü nedenselliğin çıktısı konumundadır. Sosyal bilişsel öğrenme kuramında çevresel ve bireysel faktörlerle davranış arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Yetkinlik beklentisi bu üçlü ilişkiyi birbirine bağlayan anahtar bir kavram konumundadır (Bandura, 1986).

Yetkinlik beklentisi kavramı sosyal bilişsel öğrenme kuramının en temel kavramıdır. Bandura (1977), yetkinlik beklentisini bireyin spesifik bir davranış gerçekleştirmesinde kendine duyduğu inanç olarak tanımlamaktadır. Tanım incelendiğinde yetkinlik beklentisinin; benlik saygısı gibi kavramlarda olan bireyin

kendine dair genel değerlendirmesine ilişkin olmadığı, daha çok spesifik bir davranışa özgü olduğu dikkat çekmektedir.

Bandura (1977), yetkinlik beklentisinin üç ana belirleyicisinden söz etmektedir. Bunlardan ilki; yaklaşma-kaçınma davranışı olarak ifade edilmektedir. Bu davranış, bireyin bir göreve veya davranışa başlarken gösterdiği çaba veya istek olarak düşünülmektedir. Birey, yetkinlik beklentisi yüksek olan davranışı göstermeye istekli olmakta ve düşük olan davranıştan ise kaçınmaktadır. İkincisi hedef davranışın performansına karşılık gelmektedir. Daha sonraki davranışların gözlemlenmesinde önceki yaşantılar belirleyici olacaktır. Sonuncusu, davranışı sergilerken karşılaşılan güçlüklerle yüzleşme ve baş etme olarak anlatılmaktadır. Sosyal bilişsel kurama göre kariyer kararı verme modelinde yetkinlik ve sonuç beklentileri ilgileri yordayarak bireylerin hedef belirlemelerinde etkili olmaktadır (Bandura, 1986). Sharf (2006) da, karşılıklı l ilkesini destekleyen şekilde, bağlamsal faktörlerin, yani bireyin dışında kalan ve kariyer gelişimlerini etkileyen faktörlerin, bu modelde düzenleyici rol oynayabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Bandura (1991), insanların yaşamlarında proaktif rol oynadıklarından ve davranışlarını düzenleme konusunda sorumluluk aldıklarından bahsetmektedir. Öte yandan reaktif tepkiler istenen hedeflere ulaşmak adına gerekli stratejilerde düzenlemeler gerektiği zaman ortaya çıkabilmektedir. Bandura, burada bireylerin bilişsel yönünü vurgulamakla birlikte karşılıklı l ilkesini de detaylandırmaktadır.

Sosyal bilişsel öğrenme kuramında davranışın sonuçlarından ziyade o davranışı oluşturan süreç vurgulanmaktadır. Yetkinlik beklentisi ve istendik davranışı oluşturan süreçler incelendiğinde Bandura (1977), bireylerin bir davranışa ilişkin yetkinlik beklentilerini oluşturan dört bilgi kaynağından söz etmektedir. Bu bilgi kaynakları; performans başarıları, dolaylı yaşantılar, cesaretlendirme ve duygusal durumdur. Performans başarıları, geçmişte elde ettiği başarıların birey üzerinde ödül etkisi oluşturması sonucu bireyin gelecekte benzer davranışları gösterme olasılığının artması şeklinde açıklanmaktadır. Dolaylı yaşantılar, bir başka kişinin elde ettiği başarıları gözlemlenmenin bireyde o kişinin gösterdiği davranışları göstermeyi artırmasını ifade etmektedir. Cesaretlendirme de benzer şekilde bireyin bir başka kişi tarafından aldığı mesajlar sonucunda bir davranışı göstermesindeki artıştır. Duygusal durum ise, bireyin davranışı sergilerken içinde bulunduğu bedensel ve duygusal iyilik

halini kapsamaktadır. Sonuç olarak bu dört kaynaktan elde edilen bilgiler, bireyin bir davranışı gösterme konusundaki yetkinlik beklentisi düzeyinin belirleyicisi olmaktadır.

Bandura'nın (1986) kuramında önemli olan iki ana kavram daha bulunmaktadır. Bunlar; sonuç beklentileri ve hedeflerdir. Sonuç beklentileri; bireylerin sergileyecekleri davranışlardan beklediği sonuçları ifade etmektedir. Bu kavramın yetkinlik beklentisinden farkı; yetkinlik beklentisinin davranışın başırlıp başırlamayacağına ilişkin, sonuç beklentisinin ise davranışın bireyi taşıyacağı noktaya ilişkin bir bilişsel sürece işaret ediyor olmasıdır. Hedefler de daha uzun vadeli sonuçlara işaret eden bir kavramdır. Sonuç beklentileri "Eğer bu davranışı başırlırsam sonuç ne olur?" sorusuna cevap verirken, hedefler "Eğer bu davranışı sürekli olarak yaparsam sonuç ne olur?" sorusuna cevap vermektedir (Sharf, 2006).

Betz ve Hackett'e (1997) göre, kariyer yetkinlik beklentisi kariyerle ilgili davranışlar, akademik ve mesleki seçimler ile yapılan seçimlerde tutarlı ve kararlı olmakla ilgilidir. Lent vd. (1994), sosyal bilişsel kariyer kuramında kariyer kararı yetkinlik beklentisi kavramını kuramsal olarak incelemişlerdir. Sosyal bilişsel kariyer kuramı, Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme kuramından yola çıkılarak kariyer alanına uyarlanmıştır. Sosyal öğrenmeye dayanan diğer kariyer gelişimi kuramlarından da sosyal bilişsel öğrenme kuramı ilkelerini temel alan kuramlar bulunmaktadır. Örneğin Krumboltz'un sosyal öğrenme kuramı da çevresel ve kişisel faktörlerle davranışın karşılıklı nedensellik ilkesiyle ilişkili olduğunu savunmaktadır. Öte yandan Krumboltz kuramında kariyer gelişiminde çeşitli faktörlerin etkili olabileceğini öne sürerken sosyal bilişsel kariyer kuramı bu faktörler yerine bireylerin bilişsel süreçlerini vurgulamasıyla Krumboltz'un kuramından ayrılır (Sharf, 2006). Bu kuram, diğer özellik-etmen ve gelişimsel kariyer kuramlarıyla benzerlikler taşımakla birlikte bireylerin nasıl kariyer ilgisi geliştirdiklerine, kariyer seçimi yaptıklarına ve kariyerlerinde nasıl ilerlediklerine ilişkin özgün modeller de geliştirmiştir. Kuramcılar; bireylerin nasıl mesleki ilgi geliştirdiklerine, nasıl kariyer kararı verdiklerine ve kariyerlerindeki performanslarına ilişkin üç ayrı model geliştirmişlerdir. Bu araştırmaya uygun olan model kariyer kararı modelidir. Kariyer kararı modeli ergenliğin son dönemi ve genç yetişkinlik dönemine yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu modele göre yetkinlik beklentisi; sonuç beklentileri ve kariyere ilişkin ilgilerle birlikte kariyer kararı vermeyi etkileyen etmenlerdendir. Diğer bir ifadeyle; bireyler kariyere yönelik davranışlarında yeterliliklerini sergilemelerine ve olumlu sonuçların gözlemlenmesine yönelik beklentileri vasıtasıyla çeşitli kariyer

alanlarına yönelik ilgiler geliştirmekte ve bu ilgileri doğrultusunda da kariyer kararı vermektedirler. Lent vd.'nin bu modelini doğrulayan çalışmalar bulunmaktadır (Adachi, 2004; Lent vd., 2017; Metheny ve McWhirter, 2008).

Sonuç olarak bireylerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerini etkileyen faktörlerden ikisinin araştırmaya dahil edilen değişkenlerden toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve aile desteği olduğu görülmektedir. Aşağıda toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına ilişkin kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları

Toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına açıklık getiren birçok kuram bulunmaktadır. Bunlardan başlıca olanları; psikanalitik kuram, biyolojik kuram, bilişsel kuram, sosyal öğrenme kuramı, toplumsal cinsiyet şeması ve sosyal rol kuramıdır (Dökmen, 2015).

Psikanalitik kuram; toplumsal cinsiyetin gelişimini üç ayrı dönemde incelemektedir. Bu dönemlerden ilkinde çocuklar, cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmamaktadırlar. Ardından ocukların farklılıkları ayırt etmeye başladıkları bir ara dönem gelmektedir. Son olarak ise ödipal dönemde ocuklar, Oedipus ve Elektra kompleksleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet kimliği kazanmaktadırlar (İmamoğlu, 2008). Psikoanalitik kuramda; bireylerin gelişimlerinde anne rolünde olan kişilere büyük sorumluluklar yüklenmektedir (Chodorow, 1978). Kuram, bu yönüyle toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açıları tarafından eleştirilmektedir (Corey, 2005). Öte yandan bu kurama göre bireylerin erken yaşlarda kendi cinsiyetlerinden olan ebeveynleriyle ilişkilerinin özdeşim kurma gibi savunma mekanizmaları aracılığıyla önemli hale geldiği de dikkate alınmalıdır (Tunç ve Zencir, 2020).

Biyolojik kuram toplumsal cinsiyeti açıklarken kullanılan yöntem kadınlarla erkeklerin beyin yapılarının ve hormonal farklılıklarının karşılaştırılması ve incelenmesidir. Buvinic vd. (2006), araştırmalarında erkeklerin görsel uzamsal yeteneklerinin, matematik problemi çözebilme becerilerinin ve görsel hafızalarının; kadınların ise sözel akıcılıklarının, sözlü bilgileri hatırlamalarının daha iyi olduğunu ve bu durumun erkeklerde ve kadınlarda farklılaşan hormonların bilişsel performansı etkilemesiyle ilgili olduğunu ifade etmektedirler. Öte yandan biyolojik kurama dayalı toplumsal cinsiyet araştırmaları; konuya duyarlı bakış açıları tarafından erkek ve kadın katılımcıların ortalamaları üzerinden genellemeler yapması ve katılımcılar arasındaki farklılaşmaları göz ardı etmeleri nedeniyle eleştirilmektedir (Tunç ve Zencir, 2020).

Toplumsal cinsiyet gelişimini açıklayan bir diğer kuram *bilişsel gelişim kuramı*dır. Bu bakış açısı temellerini Piaget'in (1977) bilişsel gelişim kuramından almaktadır. Piaget'e göre bireylerin bilişsel yönü, kendisi ile çevresinin etkileşiminin bir ürünüdür. Dolayısıyla bireylerde toplumsal cinsiyetin gelişimi de pasif şekilde olmamakta; bireyin toplumsal cinsiyete ilişkin çevresinden edindiği bilgileri kendisinde işlemesiyle gerçekleşmektedir. Bilişsel gelişim kuramına göre erken yaşlarda toplumsal cinsiyet gelişimine ilişkin en temel görev cinsiyetlere dair kategorilerin bulunduğunu fark etmektir. Bireylerin cinsiyetlere ilişkin farkındalık kazanmaları cinsiyet kimliği kavramıyla ifade edilmektedir. Cinsiyet tutarlılığı ise çocuğun; cinsiyetinin giydiği kıyafetlere, oynadığı oyunlara veya diğer sosyal göstergelere bağlı olarak değişmediğini ve daha kalıcı bir nitelik taşıdığını fark etmesine karşılık gelmektedir. Cinsiyet tutarlılığının; bireyle aynı cinsiyetten ebeveyni ve gözlemlediği diğerlerinin davranışları etkisiyle belirli bir sağlamlık kazanması da cinsiyet değişmezliği olarak adlandırılmaktadır (Bussey ve Bandura, 1999). Toplumsal cinsiyeti açıklamada bilişsel gelişim kuramının; sosyal öğrenme kuramından farkı bireyin toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp-yargılarını ve kendisine ilişkin beklentilerini bilişsel olarak öğrenmeleridir. Sosyal öğrenme kuramında ise bireyler; bireysel ve çevresel faktörlerin karşılıklı bir etkileşimine dayalı olarak öğrenme gerçekleştirmektedirler.

Toplumsal cinsiyet rolü kuramlarından bir diğeri olan *sosyal öğrenme kuramı*nda bireyler edimsel koşullanma, model alma ve taklit gibi davranışçı öğrenme biçimleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet kimliği edinmektedirler (Arıcı, 2011). Öte yandan sosyal öğrenme kuramında; bireyler tamamen pasif rol oynamamakta, kendi toplumsal cinsiyet kimliklerini biçimlendirirken aktif rol almaktadırlar (Bussey ve Bandura, 1999). Bandura'nın (1977) kuramında bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olmalarını ifade eden karşılıklı nedensellik ilkesi toplumsal cinsiyete dayalı davranışlara da uyarlanabilir. Kurama göre bireylerin toplumsal cinsiyet kalıp-yargılarına uyan davranışları ödüllendirilirken, uymayan davranışları cezalandırılarak toplumsal cinsiyete dayalı davranışlar şekillendirilmektedir (Tunç ve Zencir, 2020). Bu süreçte bireylerin özellikle ebeveynlerini ve çevrelerindeki diğerlerini model almaları da etkili olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik toplumsallaşma öncelikle aile ortamında ve evde gelişmeye başlamakta, akranlarla ilişkiler, okul çevresi ve medya gibi birçok diğer ortam da bu toplumsallaşmaya katkı sağlamaktadır (Martin vd., 1990). Sosyal öğrenme kuramında ebeveynlerin erkek ve kadın olmayı

nasıl algıladıkları ve bu algılarına dayalı kendilerine yönelik yetkinlik beklentileri de çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı davranışlarında etkili olmaktadır (Bussey ve Bandura, 1999). Sonuç olarak sosyal öğrenme kuramının; bireylerin toplumsal cinsiyetlere atfedilen özellikleri geliştirmelerinde hem ebeveynlerin rolünü ve hem de bilişsel süreçler kapsamında bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bilgiyi içselleştirmesini vurgulaması yönleriyle güçlü bir kuram olduğu düşünülebilir.

Toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını açıklayan önemli kuramlardan biri de *toplumsal cinsiyet şeması kuramı*dır. Kuramda, bireylerin erken yaşlardan itibaren cinsiyetleri bilişsel ve kategorik olarak nasıl tipleştirdikleri incelenmektedir. Bireyler kendilerini, içinde bulunduğu kültürün kadınlara ve erkeklere atfettiği rollere göre düzenlemektedirler. Bu sürecin kaynağı süregelen toplumsal cinsiyete rollerine dayalı uygulamalar olarak gösterilmektedir (Dökmen, 2015). Toplumlarda genellikle kadın ve erkek rolleri birbirinden ayrılmaktadır. Bireyler cinsiyetlere dayalı bu ayrılmışmayı toplumsal cinsiyet şemaları ile bilişsel olarak kodlamaktadırlar. Bu kodlamalar sonucunda cinsiyetleri tipleştiren ve ayırtıran bireyler kadınlara ve erkeklere özgü özellikler ve görevler olduğu düşüncesini öğrenmekte, toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını bu düşünceler ile şekillendirmektedirler. Bireyler, diğer birçok davranışta olduğu gibi toplumsal cinsiyet tutumlarına dayalı meslek seçimlerinde bulunabilmektedirler (Turner ve Lapan, 2002). Bem'e (1981) göre, daha çok toplumsal cinsiyet şemalarına dayalı düşünen bireyler daha çok cinsiyetlerine atfedilen davranışlarda bulunurken, daha az toplumsal cinsiyet şemalarına dayalı düşünen bireyler davranışlarında cinsiyetlerine daha az önem vermektedirler. Toplumsal cinsiyet şemalarının oluşmasında özellikle ailelerin ve diğer rol modellerin önemli etkisi bulunmaktadır (Halpern ve Perry-Jenkins, 2016).

*Sosyal rol kuramı*nda ise toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkekler arasındaki rol farklılıkları ve bu farklılıklara ilişkin toplumun algılarını yansıtan kalıplar üzerinden ele alınmaktadır. Toplum bireylerden kendi cinsiyetlerine atfedilen davranışları göstermesini ve karşı cinsiyete atfedilen özellikleri taşımasını beklemektedir. Bu duruma aile içerisinde ev ve çocuk bakımı görevlerinin cinsiyete dayalı paylaşımı (Greenstein, 1996) ve meslek gruplarının cinsiyetlere dayalı olarak ayrılmışması örnek gösterilmektedir. Günümüzde kadınların ekonomik hayata daha etkin katılmasıyla her ne kadar kadın rolleri erkek rollerinden daha az farklılık

göstermekteyse de roller arasındaki bu ayrışma devam etmektedir (Wood ve Eagly, 2012).

Yukarıda verilen kuramlarda görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet rolü tutumları kariyer kararı yetkinlik beklentisinde rol oynamaktadır. Bununla birlikte ailenin tutumlarından etkilenmektedir. Dolayısıyla bu araştırmaya dahil edilmiştir.

Meslek Seçiminde Aile Desteği

Bireylerin kariyer gelişimlerini etkileyen önemli faktörlerden biri aile desteğidir. Kariyer kuramcılarında Super (1980) ve Roe (1956), çocukların ve gençlerin meslek seçimlerinde aile desteğinin etkisini vurgulamaktadırlar. Benzer şekilde sosyal bilişsel öğrenme kuramında Bandura (1986), öğrenmeyi etkileyen bireysel ve çevresel faktörlerle davranış arasındaki karşılıklı bir ilişkiden söz etmektedir. Sosyal bilişsel kariyer kuramında (Lent vd., 1994) da yerini alan bu üçlü nedenselliğe göre bireylerin davranışlarının arkasında kişisel faktörlerle, etkilendikleri çevresel faktörlerin etkileşimi yatmaktadır.

Alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde, kariyer gelişimini etkileyen faktörlerin içsel, dışsal ve kişilerarası faktörler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Carpenter ve Foster, 1977; Ryan ve Deci, 2000). Kariyer gelişimini etkileyen faktörlerden benlik saygısı ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi içsel faktörlerdenken, bireyin içinde yaşadığı kültür dışsal faktörlerden birini oluşturmaktadır. Meslek seçiminde aile desteği değişkeni ise kişilerarası faktörlerden biri olarak literatürde yer almaktadır (Akosah-Tsuwasi vd., 2018).

Araştırmada aile desteği, ailelerin lise öğrencileri tarafından gerçekleştirilmesi beklenen bir kariyer gelişim görevi olan meslek seçmede gösterdikleri destek olarak ele alınmaktadır. Öte yandan alan yazında kariyer gelişiminde aile desteğini, bireylerin sosyal destek kaynaklarından biri olarak değerlendiren araştırmalar da mevcuttur (Bozgeyikli vd., 2010; Öztemel, 2013).

Kariyer seçiminde aile desteği; ailelerin toplum içerisindeki konumlarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Güneş ve Bacanlı (2020), 77 kız ve 68 erkek ortaokul öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin sosyoekonomik düzey ve akademik başarı durumuna göre farklılaştığını ortaya koymuşlardır. Bulgulara göre sosyoekonomik düzeyi düşük algılayan grubun algıladıkları aile desteği düzeyi orta ve yüksek algılayan gruptan düşüktür. Akademik başarı durumu düşük ve çok düşük olan öğrencilerin meslek seçimlerinde algıladıkları

aile desteği düzeyi kendilerinden daha başarılı öğrencilere kıyasla azdır. Bir başka araştırmada Polat vd. (2021); 208 kız ve 156 erkek lise öğrencisini algıladıkları meslek seçiminde aile desteği değişkeni ağıısından inceleyerek, kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle arasında pozitif yönlü korelasyon olduğunu ortaya koymuşlardır. Öte yandan öğrencilerin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğiyle kariyer kaygıları arasında negatif yönlü ilişkiler olduğunu belirlemişlerdir. Bu iki araştırmanın bulguları ailelerin çocuklarından beklentilerinin meslek seçimlerinde onları ne kadar destekleyeceklerini etkilediğini ve çocukların algıladıkları ebeveyn desteği düşükse daha yoğun kariyer kaygısı yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca araştırmaların bulguları; meslek seçiminde aile desteğinin öğrencilerin kariyer kararı vermede kendilerini ne kadar yetkin gördüklerini de olumlu olarak etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Pastorelli vd. (2001) göre çocukların işlevselliği ve davranışları giderek dış odaklı olmaktan iç odağa doğru kayar. Bu ifade bireylerin giderek davranışlarının sorumluluğunu dış faktörlere atfetmektense kendilerinin aldığını göstermektedir. Yanı sıra araştırmacılar, çocukların öz-yetkinlikleri söz konusu olduğunda en önemli etken faktörün aile olduğunu ifade etmektedirler. Bireylerin davranışları öğrenmesinde bağlanma, model alma, cesaretlendirme gibi süreçlerle aileler önemli etkilere sahiptir.

Meslek seçimlerinde aile desteği; kariyer kararı yetkinlik beklentisini olumlu yönde etkilemektedir. Benzer şekilde; Köküsoy (2008); 219 erkek ve 93 kadın lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında, algılanan aile desteği arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Dursun ve Kara (2019); 108 erkek, 120 kadın lise öğrencisiyle yaptıkları araştırmalarında kariyer seçiminde aile desteğinin kariyer kararı verme güçlüklerini negatif olarak yordadığını ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak ailenin lise öğrencilerinin kariyer kararı vermelerinde önemli bir faktör ve destek kaynağı olduğu söylenebilir.

İlgili Araştırmalar

Bu kısımda kariyer kararı yetkinlik beklentisi değişkenine ilişkin bazı araştırmalara yer verilmiştir. Sonrasında kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve meslek seçiminde aile desteği arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalar alt başlıklarla sunulmuştur.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisine ilişkin araştırmalar

Yetkinlik beklentisiyle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, STEM alanlarına yönelik çalışmalar oldukça fazla görülmektedir. STEM; bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarına verilen genel bir tanımlamadır. STEM, belirtilen alanlarda eēitim gören ve mesleēini sürdürenlerin sayısının giderek düşmesi nedeniyle son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. neminin yanı sıra mesleklerin toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılara yönelik seçimi de dikkate alınarak, birçok araştırmacı tarafından yetkinlik beklentisi kavramına STEM alanlarına yönelik araştırmalarda yer verilmiştir (Lent, vd., 1984; Lent vd., 2005). Yetkinlik beklentisi kavramı; Holland'ın (1997) kişilik tiplerine göre ilgiler tipolojisi çerçevesinde de araştırmalara dahil edilmektedir. İlk olarak Lapan vd. (1989), ilgilerdeki cinsiyet farklılıklarının yetkinlik beklentilerindeki cinsiyet farklılıklarına etkisini incelemek istedikleri araştırmalarında, katılımcıların Holland'ın her bir mesleki ilgi alanına ilişkin yetkinlik beklentisi düzeylerini belirlemişlerdir. Bu araştırma; lisede daha az matematik dersi alan kadın ērencilerin, daha az matematik yetkinlik beklentisine sahip olduklarını ve sınavlarda daha düşük matematik puanı aldıklarını ortaya koyması yönüyle önemlidir.

Literatürde, kariyer kararı yetkinlik beklentisi kavramıyla ilgili daha birçok araştırma mevcuttur. Araştırmalar; ortaokul (ksz ve Karalar, 2020), lise (Koyuncu, 2015; lker, 2015) ve niversite (Guan vd., 2016; Işık, 2010) ērencileri gibi farklı çalışma gruplarıyla yapılmıştır. Dolayısıyla kavramın farklı yaş gruplarıyla alıřılabildiēi söylenebilir. Yanı sıra konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu araştırmaların kariyer kararı yetkinlik beklentisini cinsiyete (Gianakos, 2001; Chung, 2002), etnisiteye (Chung, 2001) göre ele alan ve bu kavramın benlik saygısı (Betz ve Klein, 1996), mesleki kimlik (Gushue vd., 2006), kariyer engelleri (Eryılmaz ve Kara, 2018), mesleki sonuç beklentileri (Patton ve Creed, 2007), mesleki ilgiler (Nauta ve Kahn, 2007) ve kariyer kararsızlıēı (Öztemel, 2012; Taylor ve Popma, 1990) gibi diēer kariyer kavramlarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar olduēu görülmektedir. Ayrıca kavram mesleki olgunluk kavramıyla ilgili araştırmalarda da (Bozgeyikli vd., 2009) yer alabilmektedir. Bu durum kariyer kararı yetkinlik beklentisi kavramının kariyer araştırmalarında önemli bir yer tuttuēuna işaret etmektedir. Kariyer kararı yetkinlik beklentisi deēiřkenine ilişkin kariyer danıřmanlıēı uygulamalarına dayalı araştırmalar da bulunmaktadır (Eşkisu vd., 2018; Glessner vd., 2017).

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar. Yetkinlik beklentisi kavramı mesleki ilgileri, hedefleri, meslek seçimini ve sonuç beklentilerini etkilemesi yönüyle kariyer alanında önemli bir yer tutmaktadır (Betz ve Luzzo, 1996). Bu kavram kariyer alanında ilk kez kadınların kariyer gelişiminde oynadığı rol ile ilişkili olarak (Hackett ve Betz, 1981) incelenmiştir.

Hackett ve Betz (1981), araştırmalarında kadınların kariyer gelişimlerinde mesleki yetenek, ilgi ve değerlerinden çok yetkinlik beklentilerinin etkili olduğunu öne sürmektedirler. Araştırmanın amacı kadınların geleneksel olarak erkeklere atfedilen meslek gruplarına daha az yönelmelerinin bu meslek gruplarına yönelik yetkinlik beklentilerinin daha düşük olmasıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktır. Bunun için seçtikleri 20 meslek grubundan 10'u geleneksel olarak kadınlara; 10'u da geleneksel olarak erkeklere atfedilen mesleklerdir. Örneğin araştırmada; sosyal hizmet uzmanı olmak kadınlara, mühendislik erkeklere atfedilen bir meslek olarak görülmektedir. Araştırmacılar, yetkinlik beklentisi kavramının özellikle kadınların kariyer gelişimi ile ilişkili olabileceğini ortaya atmışlardır. Yetkinlik beklentisi, kariyer kararı verme sürecinde etkili olmaktadır. Meslek seçimlerinde görülen cinsiyet farklılıkları, kadınların geleneksel olarak erkeklere atfedilen mesleklerdeki yetkinliklerinin düşük olmasının bir sonucudur. Bu süreç, cinsiyete dayalı toplumsallaşma ile şekillenmekte ve bireylerin kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet rolü tutumları bu süreçte etkili olmaktadır. Dolayısıyla cinsiyetlerin geleneksel olarak belirli bir cinsiyete atfedilen mesleklere ilgileri birbirinden farklı olabilmektedir.

Hackett ve Betz (1981) ile Lent vd.'nin (1994) kuramlarına dayalı olarak tasarlanan ve 322 lise öğrencisi ile yapılan çalışmada Özyürek (2002), 11. sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlikleri, algılanan kariyer seçeneği zenginliği ve yetenek düzeyi arasındaki ilişkileri cinsiyete göre incelemiştir. Bulgular; matematik yetkinliğinin kadın öğrenciler için üniversiteye giriş sınavlarında daha önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hackett ve Betz (1981) ile Lent vd.'nin kuramlarının Türk kültürü için geçerli olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Mesleki ilgileri mühendislik yönünde olduğu bilinen bir öğrenci grubunda yapılan araştırmada Lent vd., (2005) kariyer hedeflerinde kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, bir

alandaki bireylerin ilgileri ve yetkinlik beklentileri yüksekse hedeflerinde cinsiyete göre bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

Lauver ve Jones'ın (1991) yaptığı araştırmaya 893 lise öğrencisi katılmıştır. Çalışmada geleneksel olarak kadınlara atfedilen mesleklerde erkek lise öğrencilerinin yetkinliğinin tüm sosyoekonomik düzeyler için kadınlardan daha düşük olduğu belirlenmiştir. Geleneksel olarak erkeklere atfedilen mesleklerde ise erkek lise öğrencilerinin yetkinliği kadınların yetkinliğinden daha yüksektir ve bu durum öğrenciler daha yüksek sosyoekonomik düzeyden geliyorsa artmaktadır. Lise öğrencilerinin geleneksel olarak kendi cinsiyetlerine atfedilen mesleklerdeki yetkinlikleriyle geleneksel olarak karşı cinsiyete atfedilen meslekleri seçme konusundaki yetkinlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Bu farklılaşma erkeklerde daha fazla görülmektedir dolayısıyla erkek lise öğrencileri geleneksel olarak karşı cinsiyete uygun görülen bir meslek seçme konusunda kadın öğrencilere kıyasla daha fazla kısıtlanmaktadır.

Mathieu vd. (1993); araştırmalarında meslek seçiminde bulunmayan kadın üniversite öğrencilerinin, geleneksel olarak erkeklere atfedilen ve ne kadınlara ne de erkeklere atfedilen meslekleri seçen kadınlardan daha düşük kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olduklarını saptamışlardır. Öte yandan geleneksel olarak kadınlara atfedilen mesleklere yönelik kadın öğrencilerle aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Buna göre kadın öğrencilerin meslek seçimlerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisi düzeylerinin artmasının, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dayalı meslek seçiminin olumsuz etkilerini azaltabileceği söylenebilir.

Kulik (2000) 166 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada öğrencilerin kendilerini tanımladıkları toplumsal cinsiyet kimliğinin, belirli meslekleri belirli cinsiyetlere atfetmeyi yordadığını belirlemiştir. Ayrıca kendilerini androjen olarak tanımlayan öğrencilerin, geleneksel olarak kadınlara atfedilen mesleklere yönelik daha liberal tutumlara sahip oldukları saptanmıştır. Erkek öğrenciler, özellikle geleneksel olarak kadınlara atfedilen mesleklere yönelik daha geleneksel tutumlara; kadın öğrenciler ise daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına sahiplerdir. Bu çalışmaya benzer olarak Türkiye'de 808 lise öğrencisi ile yapılan araştırmada Bolat ve Odacı (2017), maskülen ve feminen toplumsal cinsiyet rollerine sahip öğrencilerin ayrıışmamış cinsiyet rolüne sahip öğrencilerden daha yüksek düzeyde kariyer kararı verme

yetkinliği gösterdiklerini saptamışlardır. Androjen toplumsal cinsiyet rolüne sahip öğrenciler ise maskülen, feminen ve ayrışmamış cinsiyet rolüne sahip bireylerden daha yüksek kariyer kararı verme yetkinliğine sahiplerdir. Bu çalışmalar, bireylerin kendi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha esnek tutumlara sahip olmalarının, daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına sahip olmaları ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bir diğer çalışma 482 kadın üniversite öğrencisi ile yapılmıştır (Song, 2001). Araştırmada Koreli kadınların eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına sahip olmalarının ve anneleri ile yakın ilişki kurabilmelerinin kariyer yönelimlerini yordadığı belirlenmiştir. Bulgular, kadınların kariyer gelişimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının ve aynı cinsiyetten rol modellerin varlığının etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın yanı sıra, 102 lise öğrencisi ile yapılan araştırmada Gushue ve Whitson (2006), daha eşitlikçi cinsiyet rolleri tutumlarına sahip olan kadınların daha yüksek düzeyde kariyer kararı yetkinliği algıladıklarını ve yüksek düzeyde kariyer kararı yetkinliğinin, kariyer hedeflerinde düşük düzeyde geleneksellik ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Görüldüğü gibi bu bulgular da toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın bulgularına benzer olarak, 1875 kadın ve 1577 erkek katılımcı ile yapılan araştırmada (Corrigall ve Konrad, 2007), kadın katılımcıların yirmili yaşlarının başındaki toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının yirmili yaşların sonundaki çalışma saatlerini ve gelirlerini yordadığı saptanmıştır. Ayrıca yirmili yaşlarının başında eşitlikçi tutumlara sahip olan kadınlar daha uzun çalışma saatlerine ve daha yüksek gelire sahiplerdir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kadınların kariyer seçimlerinde ve seçimleri sonucunda elde ettikleri sonuçlarla ilişkili olduğu söylenebilir.

Mendez ve Crawford (2002), 11-14 yaşları arasında 95 erkek ve 132 kadın özel yetenekli öğrenciyle yaptıkları araştırmalarında kadınların erkeklere kıyasla daha fazla kariyer alanına ilgi gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Ayrıca bu araştırmanın bulgularına göre, kadınlar erkeklere kıyasla daha çok geleneksel olarak cinsiyetlerine atfedilmeyen mesleklere ilgi duymaktadırlar. Bu durum erkeklerin kadınlara kıyasla toplumsal cinsiyete dayalı toplumsallaşmanın kaynağı kalıp yargılardan daha fazla etkilendiğini düşündürmektedir. Bunu destekleyen şekilde, Lease (2003), eşitlikçi tutuma sahip erkeklerin geleneksel tutumlara sahip erkeklere göre daha çok geleneksel olarak kadınlara atfedilen mesleklere yönelebildiklerini saptamıştır.

Yukarıda incelenen çalışmalarda elde edilen bulgulara dayanarak bireylerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin bir kariyer alanına yönelik ilgi ve yetenekleri varsa cinsiyete göre farklılaşmadığı, öte yandan toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına bağlı olarak kariyer ilgilerinin cinsiyetlere göre farklılaşabildiği söylenebilir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına dayalı farklılaşan kariyer ilgileri Lent vd. (1994) kariyer kararı verme modeli kapsamında düşünülerek kariyer kararı yetkinlik beklentisini etkilemektedir dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolü tutumlarıyla kariyer kararı yetkinlik beklentisi ilişkili olduğu söylenebilir.

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi ile Aile Desteği Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar. Bahadır ve Sürücü (2019); lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında anne-baba tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin alt boyutlarını yordadığını ortaya koymuşlardır. Literatürde benzer bulgulara ulaşmış araştırmalar bulunmaktadır (Kutlu ve Apaydın, 2019; Otto, 2000). Turner vd. (2004), 139 ortaokul öğrencisi ile yaptıkları araştırmada, algılanan ebeveyn desteğinin doğrudan kariyer ilgisi ile ilişkili değilken, kariyer yetkinliği ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Nota vd. (2007), 253 lise öğrencisi ile yaptıkları araştırmada öğrenciler tarafından algılanan aile desteğinin kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca algılanan aile desteği, kariyer kararsızlığı ile ilişkili değil iken, kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle kariyer kararsızlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu çalışmaların bulgularına benzer olarak Metheny ve McWhirter (2013), 270 üniversite öğrencisi ile yaptıkları araştırmada algılanan aile desteğiyle kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptamışlardır. Bu bulgular, bireylerin algıladıkları aile desteği ile kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca aile desteğinin diğer kariyer gelişimi kavramlarına kıyasla kariyer kararı yetkinliğiyle daha doğrudan ilişkili olduğu düşünülebilir.

Yukarıda verilen araştırmaların bulgularına göre bireylerin toplumsal cinsiyet rolü tutumları kariyer kararı yetkinlik beklentilerini etkilemektedir. Bunun yanı sıra araştırmalarda elde edilen sonuçlar bireylerin algıladıkları aile desteğinin, toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentilerinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Bölüm 3 Yöntem

Bu bölümde ergenlerin meslek seçiminde cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolü tutumları, aile desteği ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan araştırmanın nasıl tasarlandığı açıklanmıştır. Öncelikle araştırma desenine değinilmiş, ardından sırasıyla; araştırmanın çalışma grubu, veri toplama süreci, veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıkları altında açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma nicel ve betimsel nitelikte olup çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelde, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığı/derecesi belirlenmektedir. İlişkilerin gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamadığı ancak o yönde bazı ipuçları verdiği böylece bir değişkendeki durumun bilinmesinin ötekinin kestirilmesine yarayabileceği ifade edilmektedir (Karasar, 2018).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini İstanbul'da yaşayan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada, uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte, çalışma grubunun olabildiğince evreni doğru yansıtabilmesi için sosyoekonomik düzey dikkate alınmıştır. Bu amaçla veri toplanan okulların İstanbul ilinin farklı sosyoekonomik düzeydeki ilçelerinden olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca çalışma grubuna tüm sınıf düzeylerinden öğrenciler alınmıştır.

Araştırmanın temel probleminin sınanmasında kullanılacak olan regresyon analizini yapabilmek için uygun görülen örneklem büyüklüğünün saptanmasında temel kural, $N \geq 50+8m$ (m , bağımsız değişken sayısı) biçimindedir. Bu temel kurala göre $\alpha=.05$ ve bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin orta düzeyde olduğu ön görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2012). Araştırmada toplam 750 lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Bu öğrencilerden 36'sının ölçek formlarında %50'den fazla cevaplanmamış madde tespit edilerek çalışma grubundan çıkartılmıştır. Hair vd. (2010), kayıp verilerin düzenlenmesinde, katılımcıların formlarda %50'den fazla cevaplanmamış madde bırakmaları durumunda bu formların veri setinden çıkarılabileceğini belirtmektedirler. Ayrıca daha az cevaplanmamış maddenin bulunduğu eksik formlarda boş bırakılan maddeler rastlantısal olarak boş bırakılmış

ise bu maddelerin tüm katılımcıların o maddeye verdiği puanların ortalamasına denk puan ile tamamlanabileceği belirtilmektedir. Araştırmada %50'den daha az cevaplanmamış madde bulunan 54 formun ilgili maddelerinin rastlantısal olarak boş bırakıldıkları t-testi ile kontrol edilerek belirlenmiştir. Eksik maddeler ortalama puan ile doldurularak bu katılımcılar çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Verilerin tek yönlü uç değerleri değişkenlerin standart puanları incelenerek kontrol edilmiştir. Tek yönlü uç değerler belirlenirken bağımlı ve bağımsız değişkenlerden elde edilen puanlar z puanına dönüştürülmekte ve bu puanlar standart olarak -3 ile +3 arasında incelenmektedir. Öte yandan Mertler ve Reinhart (2017), büyük örneklerde ($n > 100$) tek yönlü uç değerlerin -4 ile +4 arasında incelenebileceğini ifade etmektedir. Bu araştırmada katılımcı sayısı dikkate alınarak bağımlı ve bağımsız değişkenlerde değerlerin standart puanlarının -4 ile +4 değerleri arasında olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre; veri toplanan değişkenler bakımından grubun uçlarında bulunan altı lise öğrencisinin bilgileri veri setinden çıkarılmıştır.

Verilerin çok değişkenli uç değerleri Mahalanobis uzaklığı hesaplanarak kontrol edilmiştir. Analiz sonucunda veri setinde bulunan 17 lise öğrencisinin bilgileri çift yönlü uç değer olarak belirlenmiş, bu bilgiler veri setinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak çalışma grubunu 2019-2020 eğitim yılında İstanbul ilinde bulunan altı farklı liseye devam eden lise öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırmada; Bakırköy, Fatih, Gaziosmanpaşa ve Sultangazi ilçelerinde bulunan altı liseden veri toplanmıştır. Bu ilçelerin Şeker'in (2015) çalışmasından elde edilen bulgulara göre İstanbul ilinin 39 ilçesi arasında yaşam kalitesi puanlarına göre sıralaması ve yaşam kalitesi puanları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmada Veri Toplanan İlçelerin Yaşam Kalitesi İndeksleri ve Sıralamaları

İlçeler	Sıralama	Yaşam Kalitesi Puanı
Bakırköy	3	.61
Fatih	5	.49
Gaziosmanpaşa	33	-.33
Sultangazi	36	-.52

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin demografik bilgileri Kişisel Bilgi Formu'yla belirlenmiştir. Tablo 2'de 691 lise öğrencisinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	384	55.6
	Erkek	307	44.4
Sınıf Düzeyi	9.Sınıf	221	32
	10.Sınıf	170	24.6
	11.Sınıf	150	21.7
	12.Sınıf	150	21.7
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	348	51.5
	Lise	179	26.5
	Üniversite	149	22
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim	288	41.7
	Lise	229	33.1
	Üniversite	169	24.5
Toplam		691	100

Tablo 2'den takip edilebildiği gibi araştırmaya katılan 691 lise öğrencisinin 384'ü kadın 307'si erkektir. Bunların 221'i 9. sınıf, 170'i 10. sınıf, 150'si 11. sınıf ve 150'si 12. sınıf öğrencisidir.

Veri Toplama Süreci

Öncelikle araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. İzne ilişkin Etik Kurul Onay Formu EK-E: Etik Kurul Onay Bildirimi kısmında yer almaktadır. Bunun ardından araştırmanın çalışma grubunu lise öğrencilerinin oluşturması nedeniyle araştırma için gerekli verinin toplanabilmesi için İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve İstanbul Valiliği'nden gerekli

izinler alınmıştır. Bu izne ilişkin resmi yazı EK-F: MEB Araştırma İzni Bildirimi kısmında sunulmuştur. Ayrıca araştırmada kullanılan Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği (MSTCRÖ), Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (MSADÖ) ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği – Kısa Formunu (KKYBÖ-KF) Türkçe 'ye uyarlayan araştırmacılardan ölçekleri kullanabilmek için izin alınmıştır. Bu izinlere ilişkin belge ve elektronik posta yazışmaları EK-G: Ölçeklerin Kullanımına İlişkin İzin Belgeleri kısmında verilmiştir.

Verilerin toplanması için gerekli izinler alındıktan sonra İstanbul ilinin farklı sosyoekonomik altyapıya sahip semtlerinden altı lise belirlenmiştir. Bunun ardından liselerin idari kadrolarından ilgili kişilerle iletişime geçilmiştir. İdarecilere araştırmanın önemi açıklanarak izin yazısı ve veli iznine ilişkin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu (EK-H) sunulmuştur. Verilerin toplanacağı gün ve saat telefon görüşmeleriyle belirlenmiştir. Araştırmaya katılan lise öğrencileri, veri toplanmasının planlandığı gün okulda olan öğrenciler arasından ve sınav saatleri dikkate alınarak, uygun sınıflardan belirlenmiştir. Ayrıca veri toplanan okullarda tüm sınıf düzeylerinden öğrencilere ulaşılmaya özen gösterilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler anket formlarından önce Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu'nu (Çocuk/Ergen) yanıtlayarak araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu formun bir örneği EK-I'da verilmiştir. Verilerin toplanması sırasında araştırmacı sınıflarda bulunarak, öğrencilerin anket formlarına ilişkin sorularını yanıtlamıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcıların daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırmanın problemine yönelik olarak ise lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının ölçülmesi amacıyla MSTCRÖ, meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin ölçülmesi amacıyla MSADÖ ve kariyer yetkinlik beklentilerinin ölçülmesi amacıyla KKYBÖ-KF kullanılmıştır. Veri toplama araçlarıyla ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmada katılımcı lise öğrencilerinin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, kendilerini algıladıkları sosyoekonomik düzey ve ebeveynlerinin eğitim durumu hakkında bilgi toplanmıştır. Bu amaçla araştırmacı tarafından Kişisel Bilgi Formu hazırlanmıştır (EK-A). Bu bilgilerden cinsiyet, sınıf düzeyi ve anne-baba eğitim durumu değişkenleri

analizlerde kullanılmıştır. Sosyoekonomik düzey bilgisi ise çalışma grubunun İstanbul ilinin bu değişken açısından farklı bölgelerini temsil etmesi amacıyla toplanmıştır.

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği (MSTCRÖ)

Gökçen ve Kavas (2018) tarafından geliştirilen MSTCRÖ, 17 maddeden oluşmaktadır. MSTCRÖ'ne ait örnek maddeler EK I'de verilmiştir. Ölçeğin geliştirme çalışması 922 kız ve 978 erkek lise öğrencisi ile yapılmıştır. Öğrencilerden ölçeğin maddelerini, ifadelere ne ölçüde katıldıklarını belirlemek amacıyla beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğine göre cevaplandırmaları istenmiştir. Ölçek "Tamamen Katılıyorum (5)", "Çoğunlukla Katılıyorum (4)", "Biraz Katılıyorum (3)", "Çok az katılıyorum (2)", "Hiç Katılmıyorum (1)" şeklinde puanlanmıştır. Ölçekte iki faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, "Geleneksel" ve "Eşitlikçi" olarak adlandırılmaktadır (Gökçen ve Kavas, 2018). Geleneksel olarak adlandırılan faktörde 10 madde, Eşitlikçi olarak adlandırılan faktörde yedi madde bulunmaktadır. Geleneksel faktör için yüksek puan öğrencilerin meslek seçimlerinde Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumu düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Eşitlikçi faktör için yüksek puan öğrencilerin meslek seçimlerinde Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumu düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliği açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile sağlanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tümü, toplam varyansın % 50'sini açıklamaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistiklerinin [$\chi^2 = 257.666$, $df = 118$, $\chi^2/sd = 2.18$, $GFI = .94$, $CFI = .95$, $RMSEA = .049$, $SRMR = .040$] kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Aracın benzer ölçekler geçerliliği, "Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu" ve "Kariyer Denetim Odağı Ölçeği"nden elde edilen puanlar ile arasındaki ilişkilere bakılarak incelenmiştir. Tüm korelasyon katsayılarının .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür (Gökçen ve Kavas, 2018). Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için iç tutarlılık yöntemi kullanılarak Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Eşitlikçi alt boyutun güvenilirlik katsayısı .77 ve geleneksel alt boyutun güvenilirlik katsayısı .88'dir. Aracın toplam güvenilirlik katsayısı ise .89'dur (Gökçen ve Kavas, 2018).

Bu araştırmada veriler analiz edilmeden önce ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Güvenilirlik katsayısı; Eşitlikçi alt boyutu için .72 ve geleneksel alt boyutu için .87'dir.

Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (MSADÖ)

Şeker ve Kaya (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin 18 maddesi bulunmaktadır. MSADÖ'ne ait örnek maddeler EK 1'de verilmiştir. Lise öğrencilerinden ölçeğin maddelerini, ifadeleri ne ölçüde katıldıklarını belirlemek amacıyla beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğine göre cevaplandırmaları istenmiştir. Ölçek “Tamamen Katılıyorum (5)”, “Çoğunlukla Katılıyorum (4)”, “Biraz Katılıyorum (3)”, “Çok az katılıyorum (2)”, “Hiç Katılmıyorum (1)” şeklinde puanlanmıştır. Ölçekte iki faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, “Kabul ve Cesaretlendirme” ve “Bilgilendirme” olarak adlandırılmaktadır (Şeker ve Kaya, 2018). Ölçekte; Kabul ve Cesaretlendirme faktöründe 12, Bilgilendirme faktöründe altı madde yer almaktadır. İki faktörden alınan toplam puanın yüksek olması lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliği açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile sağlanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tümü, toplam varyansın % 51.66'sını açıklamaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistiklerinin [$\chi^2 = 317.619$, $\chi^2/sd = 2.37$, CFI = .91, IFI = .91, RMSEA = .08, SRMR = .07] kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı görülmüştür. Aracın benzer ölçekler geçerliliği, Kariyer Gelişiminde Aile Desteği Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile arasındaki ilişkilere bakılarak incelenmiştir. Tüm korelasyon katsayılarının .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür (Şeker ve Kaya, 2018). Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. Cronbach alfa katsayıları “Kabul ve Cesaretlendirme” faktörü için .92, “Bilgilendirme” faktörü için .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı .93'tür. Test tekrar test güvenilirliğine dayalı ise bu değerler alt boyutlar için sırasıyla .74, .67 ve .73 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada veriler analiz edilmeden önce ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı .92 iken; “Kabul ve Cesaretlendirme” boyutu için güvenilirlik katsayısı .91 ve “Bilgilendirme” için .86'dır.

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği – Kısa Formu (KKYBÖ-KF)

Betz vd. (1996) tarafından geliştirilen ölçeğin 25 maddeden oluştuğu görülmektedir. Ölçeğin geliştirilme çalışması 103 kadın ve 81 erkek üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Ölçeği cevaplandırmada katılımcı lise öğrencileri belirtilen görevleri

yerine getirmede kendilerini ne derecede yeterli algıladıklarını belirtmek için “Hiç Güvenmiyorum (1)” ifadesinden, “Çok Güveniyorum (5)” ifadesine değişen beşli bir derecelendirme yapmaktadırlar.

Crites (1981), kariyer olgunluğu kuramında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin beş faktörünü belirtmiştir. KKYBÖ’yü de oluşturan bu faktörler kendini doğru bir şekilde değerlendirebilme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma ve problem çözmedir. Taylor vd. (1996) geliştirdiği beş faktörlü ölçek, KKYBÖ, kariyer kararı yetkinlik beklentisini ölçmede yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçek Bandura’nın (1977) ve Crites’in (1981) kuramlarına dayalı olarak geliştirilmiştir. Ölçeğin her bir faktöründe 5’er madde bulunmaktadır. Beş faktörden alınan toplam puanların yüksek olması katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin örnek maddelerine EK I’de yer verilmiştir.

Ölçeğin orijinal formunda güvenilirlik katsayıları “Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme” boyutu için .73, “Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama” için .78, “Hedef Belirleme” boyutu için .83, “Plan Yapma” için .81 ve “Problem Çözme” için .75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı .94’tür.

Ölçek Türkçeye Işık (2010) tarafından uyarlanmıştır. Bu çalışma 321 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin madde ve alt boyut sayısında değişiklik olmamıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde maddelerin tümünün toplam varyansın % 49’unu açıkladığına ulaşılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistiklerinin [$\chi^2 = 336.73$, $\chi^2/sd = 1.37$, GFI = .90, CFI = .90, RMSEA = .048, SRMR = .078] kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılığı için maddelerin toplam Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Maddelerin toplam güvenilirlik katsayısı .88’dir.

Ülker (2015), yaptığı araştırmada 602 kadın meslek lisesi öğrencisinde aile desteğinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentisini yordayıp yordamadığını incelemiştir. Bu çalışmada araştırmacı, Işık’ın (2010) Türkçe üniversite öğrencilerine uyarlamış olduğu Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi – Kısa Formunu kullanmıştır. Ülker’in araştırmasında lise öğrencileri için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği istatistiklerinin [$\chi^2 = 647.297$, $df = 265$, $\chi^2/df = 1.58$, GFI = .92, AGFI = .90, CFI = .95, RMSEA = .043, SRMR = .046] kabul edilebilir

düzeyde uyum sağladığı görülmüştür. Bu araştırmada ölçeğin güvenirlik çalışmaları için iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. Cronbach alfa katsayıları “Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme” boyutu için .71, “Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama” için .70, “Hedef Belirleme” boyutu için .79, “Plan Yapma” için .74 ve “Problem Çözme” için .70 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için güvenirlik katsayısı .92’dir.

Bu araştırmada veriler analiz edilmeden önce Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. “Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme” boyutu için iç tutarlılık katsayısı .73; “Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama” için .61; “Hedef Belirleme” boyutu için .75; “Plan Yapma” için .73 ve “Problem Çözme” boyutu için .70’tir. Ölçeğin tamamının güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları, meslek seçiminde algıladıkları aile desteği ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı da öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerini; cinsiyete, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeyine göre incelemektir. Amaçlar doğrultusunda öncelikle araştırmanın ilk alt problemi olan “Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri cinsiyete, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir?” problemi cinsiyet için bağımsız örneklem t-testi, diğer değişkenler için tek yönlü ANOVA testleri ile incelenmiştir. Araştırmada yapılan analizlerdeki etki büyüklükleri, bağımsız örneklem t-testi için Cohen D hesaplanarak ve tek yönlü ANOVA testi için eta-kare değerleri bulunarak hesaplanmıştır.

Araştırmada “Lise öğrencilerinin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları, kariyer kararı yetkinlik beklentilerini yordamakta mıdır?” alt problemi basit doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın temel problemini oluşturan “Lise öğrencilerinin meslek seçiminde algılanan aile desteği, meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinliği arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip midir?” problemi, meslek seçimlerinde algılanan aile desteği değişkeninin regresyon modeline düzenleyici değişken olarak eklenmesiyle incelenmiştir. Düzenleyici değişken, bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı olan ilişkinin yönünü ve/veya şiddetini değiştiren değişkeni ifade etmektedir (Howell, 2013). Düzenleyici değişken ile regresyon analizi yapılarak

bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin, düzenleyici değişkenin düzeyine göre değişip değişmediği sınıanmaktadır.

Araştırmanın ikinci ve üçüncü alt problemleri için yapılacak regresyon analizleri öncesinde bağımsız değişkenler standart puana dönüştürülerek kullanılmıştır (Aiken vd, 1991). Ardından tek yönlü ve çok yönlü uç değerler incelenmiş ve normallik varsayımı kontrol edilmiştir. Verilerin tek yönlü uç değerleri için kutu grafikleri (box-plot) ve bağımsız değişkenlerin standart puanları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda veri toplanan değişkenler bakımından örneklemin uçlarında bulunan 58 lise öğrencisinin bilgileri veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca verilerin çift yönlü uç değerleri Mahalanobis uzaklığı hesaplanarak kontrol edilmiştir. Analizler sonucunda veri setinde çift yönlü uç değer olmadığı belirlenmiştir. Normallik varsayımı için bağımsız ve bağımlı değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca histogram grafikleri incelenmiştir. Tüm bağımsız değişkenlere ve bağımlı değişkene ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayılarına ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin KKYBÖ-KF, MSTCRÖ ve MSADÖ Ortalamaları, Standart Sapma ile Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

Ölçek	N	$\bar{x}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
KKYBÖ-KF	691	95.67	15.01	-.16	-.38
MSTCRÖ-Geleneksel	691	17.37	8.10	1.13	.33
MSTCRÖ-Eşitlikçi	691	30.09	4.16	-.79	.01
MSADÖ	691	70.84	19.96	-.76	.19

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu (25-125), Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği-Geleneksel (10-50), Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği-Eşitlikçi (7-35), Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (18-90)

Ölçekler Tablo 3'ün alt kısmında parantez içinde verilen aralıklarda puanlanmıştır. KKYBÖ-KF, MSTCRÖ-Eşitlikçi ve MSADÖ'ye ait basıklık ve çarpıklık katsayılarının $[-1+1]$ arasında olduğu görülmektedir. Bunun normal dağılımda dağılımın normalden aşırı sapma göstermediğinin kanıtı olarak değerlendirilebileceği söylenmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2012). Öte yandan MSTCRÖ-Geleneksel alt boyutuna ilişkin çarpıklık katsayısının üst sınır değer olan +1'den yüksek olduğu görülmektedir ($\text{Çarpıklık}_{\text{MSTCRÖ-Geleneksel}}=1.13$). Schumacker ve Lomax (2016), çarpık veri setlerinin yapılacak analizlerin varsayımlarına uygun olarak düzenlenmesinde

yeniden örnekleme (bootstrapping) ve verilerin dönüştürülmesi (transformation) yöntemlerini önermektedir. MSTCRÖ-Geleneksel boyutunun verileri karekök yöntemiyle dönüştürülmüş (Mertler ve Vannatta, 2005), yeni çarpıklık değeri .85 ve basıklık değeri -.37 olarak tespit edilmiştir. Analizler yapılırken MSTCRÖ-Geleneksel boyutunun dönüştürülmüş biçimi kullanılmıştır.

Verilerin doğrusallığı, saçılma diyagramı matrisi ile kontrol edilmiştir. Varyansların homojenliği varsayımı Levene Testi ile sağlanmıştır. Levene testinde istatistiksel anlamlılığın .05'in üzerinde olması; yapılacak bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testlerindeki bağımsız değişkenlerde grupların arasında, varyansa dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ifade etmektedir. Bu analizlerden önce yapılan Levene testlerinde $p > .05$ olması nedeniyle varyansların homojenliği varsayımı kabul edilmiştir ve yorumlamalar analiz tablolarındaki F değerleri dikkate alınarak yapılmıştır (Field, 2013).

Regresyon analizi için kontrol edilmesi gereken bir diğer varsayım ise çoklu bağlantı problemidir. Çoklu bağlantı problemi açısından veriler incelenirken öncelikle değişkenler arasındaki ikili korelasyonlar hesaplanmıştır.

Tablo 4

Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi	Geleneksel TCRT	Eşitlikçi TCRT	Aile Desteği
Kariyer Kararı	1			
Yetkinlik Beklentisi				
Geleneksel TCRT	-.204**	1		
Eşitlikçi TCRT	.366**	-.592**	1	
Aile Desteği	.485**	-.241**	.631**	1

TCRT= Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ** $p < .01$

Tablo 4 incelendiğinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonların orta ve düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca bağımsız değişkenler için bulunan VIF değerinin 10'dan küçük olması değişkenler arasında

çoklu bağlantı problemi olmadığını göstermektedir (Albayrak, 2005; Mertler ve Vannatta, 2005). Veri seti VIF değeri açısından incelenmiş ve çoklu bağlantı problemi olmadığı görülmüştür ($VIF_{(MSTCRÖ-Geleneksel)} = 1.61$; $VIF_{(MSTCRÖ-Eşitlikçi)} = 2.52$; $VIF_{(MSADÖ)} = 1.74$).

Verilerin analizi SPSS 23.0 kullanılarak yapılmıştır. Analizlere ilişkin sonuçlar Bulgular ve Yorumlar bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde üç alt probleme yönelik yapılan analizlerin bulguları sunulmuştur. İlk olarak cinsiyet, sınıf ve anne-baba eğitim düzeyleri açısından lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri ele alınmıştır. Ayrıca bulgulara ilişkin yorumlara, şekil ve grafiklere yer verilmiştir.

KKYBÖ-KF'nin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Eğitim Düzeyleri Değişkenleri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın alt problemlerinden “Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasında cinsiyete, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” problemi araştırmanın çalışma grubundan toplanan verilerin analiz edilmesiyle incelenmiştir. Cinsiyet değişkeni için bağımsız örneklem t testi, sınıf düzeyi ile anne ve baba eğitim düzeyleri değişkenleri için ise tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Analizler yapılırken bağımlı değişken olarak Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu’nun beş alt boyutundan elde edilen toplam puan kullanılmıştır.

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Cinsiyete Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediği bağımsız gruplar t testi kullanılarak incelenmiştir. Varyansların homojenliği, Levene testiyle kontrol edilmiş ve varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Cinsiyete Göre Değişip Değişmediğine İlişkin t Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	Serbestlik Derecesi	t	p	d
Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisi	Kadın	384	97.51	14.50	689	3.63	.00	.27
	Erkek	307	93.37	15.33				

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan kadınların kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi ortalamalarının erkeklerinkine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir ($t_{(689)} = 3.63$; $p < .05$). Ayrıca etki büyüklüğünü ifade eden Cohen d değerinin .14'ten büyük olduğu görülmektedir (Cohen d = .27). Bu değer .14'ten büyük olması etki büyüklüğünün yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir (Cohen, 1992).

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin betimsel istatistikler aşağıdaki Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler

Gruplar	n	$\bar{X}$	SS
9.Sınıf	221	99.42	13.8
10.Sınıf	170	94.94	15.47
11.Sınıf	150	93.49	15.57
12.Sınıf	150	93.18	14.67
Toplam	691	96.67	15.01

Lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Katsayılar Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	F	p	η^2
Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisi	Gruplar Arası	4847.61	3	1615.87	7.37	.00	.03
	Grup İçi	150623.06	687	219.24			
	Toplam	155440.67	690				

Tablo 7’de lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklı olduğu görülmektedir ($F= 7.37$; $p<.05$). Etki büyüklüğü .03 olarak hesaplanmıştır. Bu değer .03 olması; sınıf düzeyi değişkeninin kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi üzerinde düşük bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2002). Öte yandan tek yönlü varyans testinin sonuçlarına bakılarak bu farklılaşmanın yönü ve hangi gruplar arasında olduğu belirlenememektedir. Bu testin sonuçlarının daha detaylı değerlendirilebilmesi için post-hoc analizlerinden yararlanılmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2012). Bu çalışmada post-hoc analizlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testinin sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Analizi Sonuçları

(I)Sınıf	(J)Sınıf	(I-J)Ortalamalar Farkı	Standart Hata	p
9.Sınıf	10.Sınıf	4.48	1.51	.01
	11.Sınıf	5.93	1.56	.00
	12.Sınıf	6.24	1.56	.00
10.Sınıf	9.Sınıf	-4.48	1.51	.01
	11.Sınıf	1.44	1.65	.81
	12.Sınıf	1.76	1.65	.71
11.Sınıf	9.Sınıf	-5.93	1.56	.00
	10.Sınıf	-1.44	1.65	.81
	12.Sınıf	.31	1.70	.99
12.Sınıf	9.Sınıf	-6.24	1.56	.00
	10.Sınıf	-1.76	1.65	.71
	11.Sınıf	-.31	1.70	.99

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin 9.sınıf düzeyinde en yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X}_{9.sınıf}=99.42$, $SS_{9.sınıf}=13.80$). Ayrıca bu sınıf düzeyindeki öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin 10., 11. ve 12. sınıf düzeyindeki öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($\bar{X}_{10.sınıf}=94.94$, $SS_{10.sınıf}=15.47$, $\bar{X}_{11.sınıf}=93.49$, $SS_{11.sınıf}=15.57$, $\bar{X}_{12.sınıf}=93.18$, $SS_{12.sınıf}=14.67$). Öte yandan; 10 ile 11.sınıf, 10 ile 12.sınıf ve 11 ile 12.sınıf düzeylerindeki öğrenciler arasında kariyer kararı verme yetkinlik beklentisinin istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir ($p>.05$).

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin betimsel istatistikler aşağıdaki Tablo 9'da verilmiştir. Analizler yapılırken anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan katılımcıların bilgileri normallik varsayımını karşılamadığı için veri setinden çıkarılmıştır ($n_{okuryazar\ değıl}=15$).

Tablo 9

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler

Gruplar	n	$\bar{X}$	Standart Sapma	Standart Hata
İlköğretim	348	94.58	15.11	.8
Lise	179	95.65	14.86	1.11
Üniversite	149	98.31	14.70	1.2
Toplam	676	95.69	15.01	.57

Lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin anne eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılarak incelenmiştir. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklı olduğu görülmektedir ($F=3.23$; $p<.05$). Etki büyüklüğü .00 olarak bulunmuştur. Bu değer .01 olması; anne eğitim düzeyi değişkeninin kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi üzerinde düşük bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2002).

Tablo 10

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	KT	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	F	p	η^2
Kariyer Kararı Verme	Gruplar Arası	1449.06	2	724.53	3.23	.04	.01
Yetkinlik Beklentisi	Grup İçi	150694.93	673	223.91			
	Toplam	152144	675				

Tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için post-hoc analizlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testinin sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Analizi Sonuçları

(I)Sınıf	(J)Sınıf	(I-J)Ortalamalar Farkı	Standart Hata	p
İlköğretim	Lise	-1.06	1.37	.71
	Üniversite	-3.72	1.46	.03
Lise	İlköğretim	1.06	1.37	.71
	Üniversite	-2.66	1.65	.24
Üniversite	İlköğretim	3.72	1.46	.03
	Lise	2.66	1.65	.24

Tablo 11 incelendiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerde en yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}=94.58$, $SS_{\text{Üniversite}}=15.11$). Ayrıca annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu

bulunmuştur ($\bar{X}_{Lise}=95.65$, $SS_{Lise}=14.86$). Öte yandan; annesi ilköğretim ve lise mezunu olanlar ile annesi lise ve üniversite mezunu öğrenciler arasında kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi değişkeni yönünden istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur ($p>.05$).

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin betimsel istatistikler aşağıdaki Tablo 12’de verilmiştir. Analizler yapılırken baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan katılımcıların bilgileri normallik varsayımını karşılamadığı için veri setinden çıkarılmıştır ($n_{okur\ yazar\ değil}=5$).

Tablo 12

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Betimsel İstatistikler

Gruplar	n	$\bar{X}$	SS	Standart Hata
İlköğretim	288	95.04	14.95	.88
Lise	229	95.08	15.07	.99
Üniversite	169	97.71	15.07	1.15
Toplam	686	95.71	15.04	.57

Lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 13’de verilmiştir. Tablo 13 incelendiğinde lise öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklı olmadığı görülmektedir ($F=1.98$; $p>.05$). Etki büyüklüğü .00 olarak bulunmuştur. Bu değer, öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı anlamına gelmektedir.

Tablo 13

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Kariyer Kararı Verme	Gruplar Arası	897.36	2	448.68	1.98	.13
Yetkinlik Beklentisi	Grup içi	154162.2	683	225.71		
	Toplam	155059.57	685			

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın alt problemlerinden “Lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları, kariyer kararı yetkinlik beklentilerini yordamakta mıdır?” problemi araştırmanın çalışma grubundan toplanan verilerin analiz edilmesiyle incelenmiştir. Çalışma grubundaki lise öğrencilerinin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları MSTCRÖ ile belirlenmiştir. Ölçeğin Geleneksel ve Eşitlikçi faktörlerinden elde edilen toplam puanlar ayrı olarak kullanılmıştır. Faktörlerin öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerini yordayıp yordamadığı basit doğrusal regresyon analizi yapılarak incelenmiştir.

MSTCRÖ’nün Geleneksel Alt Boyutunun KKYBÖ’nü Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Lise öğrencilerinin Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerini yordayıp yordamadığını belirlemek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin MSTCRÖ (Geleneksel) ve KKYBÖ'ye İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	β	t	Standart Hata	p	R ²
	Sabit			1.32	.00	
1	Geleneksellik	-.20	-5.46	.06	.00	.04

F= 29.83; p<.00

Tablo 14 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerini istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif yönlü olarak yordadığı görülmektedir ($\beta=-.20$, $t=-5.46$; $p<.05$). Ayrıca meslek seçimlerinde Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları KKYBÖ'nün puanlarındaki varyansın yaklaşık %4'ünü ($R^2=.04$) açıkladığı söylenebilir.

MSTCRÖ'nün eşitlikçi alt boyutunun KKVYBÖ'nü yordayıp yordamadığına ilişkin bulgu ve yorumlar

Lise öğrencilerinin Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerini yordayıp yordamadığını belirlemek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının KKYBÖ'yü Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	β	t	Standart Hata	p	R ²
	Sabit			3.87	.00	
1	Eşitlikçi	.36	10.33	.12	.00	.13

F= 106.90; p<0.00

Tablo 15 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı verme yetkinlik beklentilerini istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönlü olarak yordadığı görülmektedir ($\beta=.36$, $t=10.33$; $p<.05$). Ayrıca meslek seçimlerinde Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü

tutumları KKYBÖ'nin puanlarındaki varyansın yaklaşık %13'ünü ($R^2=.13$) açıkladığı söylenebilir.

Meslek Seçiminde Geleneksel ve Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisi ile İlişkisinde MSADÖ'nün Düzenleyici Etkisine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği meslek seçimlerinde geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkide düzenleyici (moderatör) etkiye sahip midir?” problemi öğrencilerden MSTCRÖ, MSADÖ ve KKYBÖ-KF ile toplanan verilerin analiz edilmesiyle incelenmiştir. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını belirleyen MSTCRÖ'nün Geleneksel ve Eşitlikçi faktörleri ayrı toplam puanlar elde edilerek analizlere dahil edilmiştir. Analizde lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği için MSADÖ'den ve kariyer kararı yetkinlik beklentileri için KKYBÖ-KF'den elde edilen toplam puanlar kullanılmıştır. Bu alt problemin analizinde düzenleyici (moderatör) değişken ile çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubundaki lise öğrencilerinin MSADÖ puanlarının, meslek seçimlerinde Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı verme yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkiyi farklılaştırıp farklılaştırmadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 16'da verilmiştir. Şekil 1'de çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin meslek seçimlerinde Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile ilişkisindeki etkisine ilişkin görsel sunulmuştur.

Aşağıda verilen Tablo 16 incelendiğinde yapılan regresyon analizinin sonuçları algılanan aile desteğinin Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide düzenleyici (moderatör) etkiye sahip olmadığını göstermektedir ($B= -.67$, $t=-1.08$, $p>.05$).

Tablo 16

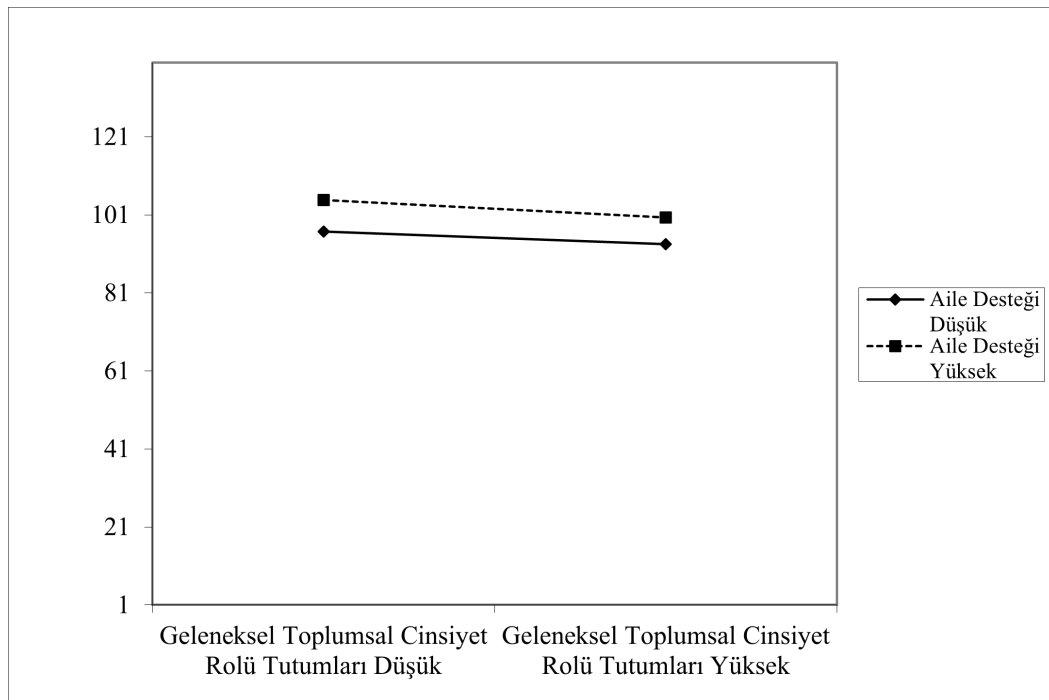
Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları İle Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkide MSADÖ'nün Etkisi

Model	Değişkenler	B	t	Standart Hata	p	R ²
1	Sabit	95.11	184.23	.51	.00	.24
	Geleneksel	-1.56	-2.79	.56	.00	
	Aile	7.44	13.53	.55	.00	
	Geleneksel X Aile	-.67	-1.08	.62	.28	

Şekil 1'de, meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği yüksek olan öğrencilerin, algıladıkları aile desteği düşük olan öğrencilere kıyasla kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan aile desteği yüksek olan öğrencilerle düşük olan öğrenciler arasında Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin yönü değişmemektedir. Sonuç olarak yapılan düzenleyici (moderatör) değişken ile regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($R^2 = .00$, $F(\text{Geleneksel}) = .00$, $p > .05$).

Şekil 1

Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Desteğinin Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Arasındaki İlişkiye Etkisi

Araştırmada lise öğrencilerinin MSADÖ puanlarının, meslek seçimlerinde Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı verme yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkiyi farklılaştırıp farklılaştırmadığına ilişkin analiz sonuçları Tablo 17’de sunulmuştur. Şekil 2’de araştırmaya katılan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin meslek seçimlerinde Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile ilişkisindeki etkisine ilişkin görsele yer verilmiştir.

Tablo 17

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları İle Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkide MSADÖ’nün Etkisi

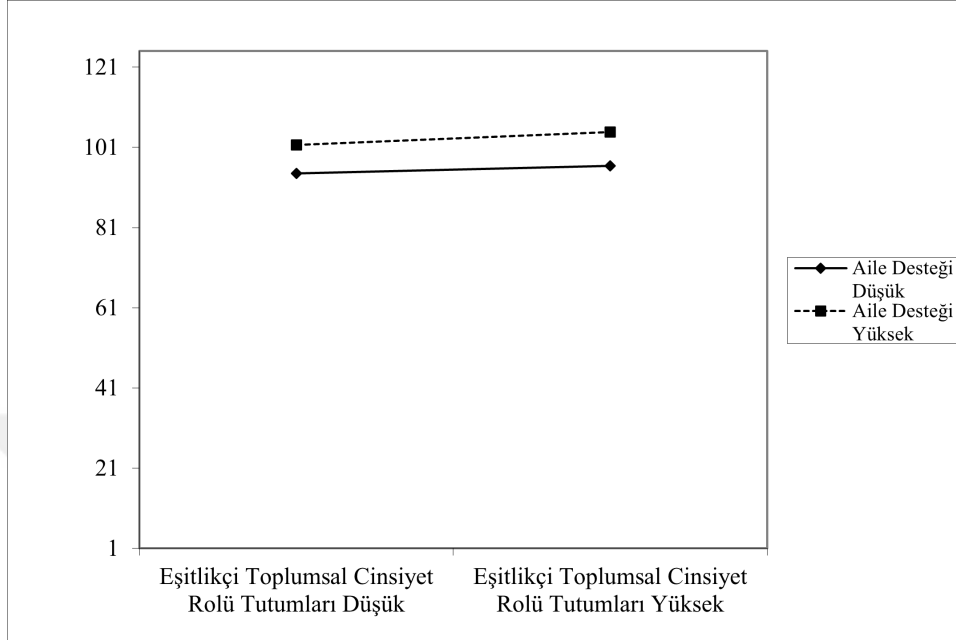
Model	Değişkenler	B	t	Standart Hata	p	R ²
1	Sabit	94.49	158.22	.59	.00	.24
	Eşitlikçi	1.89	2.60	.72	.00	
	Aile	7.09	10.12	.7	.00	
	Eşitlikçi X Aile	1.39	2.30	.6	.02	

Tablo 17 incelendiğinde yapılan regresyon analizinin sonuçları algılanan aile desteğinin Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahip olduğu göstermektedir (B= 1.39, t=2.3, p<.05). Toplam modelin etki büyüklüğü .24 olarak bulunmuştur (R²=.24). Bu değer modelin, katılımcı lise öğrencilerinin KKYBÖ’den aldıkları puanlardaki varyansın %24’ünü açıkladığını göstermektedir.

Aşağıda yer alan Şekil 2 incelendiğinde, algıladıkları aile desteği yüksek olan lise öğrencilerinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumu yükseldikçe kariyer kararı yetkinlik beklentisinin arttığı görülmektedir. Ayrıca algıladıkları aile desteği fazla olan lise öğrencilerinin algıladıkları aile desteği az olan öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip oldukları söylenebilir. Yapılan düzenleyici (moderatör) değişken ile regresyon analizinin bulgularına göre bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (R²= .00, F_(Eşitlikçi)= 5.32, p<.05).

Şekil 2

Lise Öğrencilerinde Algılanan Aile Desteğinin Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Arasındaki İlişkiye Etkisi

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise sonuç, tartışma ve öneriler sunulmuştur.

Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçları özetlenmiştir. Ardından bu sonuçlar ilgili literatür bağlamında değerlendirilerek tartışılmış ve ileride yapılacak olan araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur. Son olarak alanda çalışan psikolojik danışmanlara ve politikacılara yol gösterecek önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç

Bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkide meslek seçimlerinde aile desteğinin rolü incelenmiştir. Ayrıca lise öğrencilerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Sonuçlar aşağıda verilmiştir:

- Katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentileri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Kadınların kariyer kararı yetkinlik beklentileri erkeklere kıyasla daha yüksektir.
- Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri 10, 11 ve 12.sınıf öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri 10, 11 ve 12.sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Onuncu ve 11.sınıf, 10 ve 12.sınıf, 11 ve 12.sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir.
- Katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentileri anne eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermemektedir. Anneleri üniversite mezunu olan öğrenciler ilkokul mezunu olanlara kıyasla daha yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahiptir. Öğrencilerin kariyer kararı yetkinlikleri baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir.

- Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları kariyer kararı yetkinlik beklentilerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamaktadır. Öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları yükseldikçe kariyer kararı yetkinlik beklentileri düşmekte, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları arttıkça kariyer kararı yetkinlik beklentileri artmaktadır.
- Öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkide meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin düzenleyici etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir.
- Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide meslek seçimlerinde algılanan aile desteği düzenleyici rol oynamaktadır.

Araştırma sonuçları yukarıda sunulmuştur. Bu sonuçlar, alanyazın kapsamında değerlendirilerek aşağıda tartışılmıştır.

Tartışma

Araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteğinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynayıp oynamadığını belirlemek amacıyla düzenleyici (moderatör) değişken ile çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca kariyer kararı yetkinlik beklentisinin cinsiyete, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testleriyle incelenmiştir. Araştırmanın bulgu ve yorumlarına ilişkin tartışma maddeler halinde aşağıda verilmiştir.

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Cinsiyete Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışmalar

Katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentileri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Kadınların kariyer kararı yetkinlik beklentileri erkek öğrencilere kıyasla daha yüksektir. Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin cinsiyete göre incelendiği araştırmalar incelendiğinde bulguların farklılaştığı görülmektedir.

Kılıç (2018); üniversitelerin son sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmasında, öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak

anlamalı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur. Literatürde üniversite öğrencileri (Kırdök ve Alibekiroğlu, 2016) ve lise öğrencileri (Şeker, 2013) örneğinde benzer bulgulara sahip başka araştırmalar da bulunmaktadır. Akdeniz (2009); 233 kadın ve 209 erkek ortaokul öğrencisiyle yaptığı araştırmasında, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla mesleki bilgi toplama ve gerçekçi plan yapma yetkinliğinin daha yüksek olduğunu, öte yandan bu farklılaşmanın kendini ve meslekleri doğru şekilde değerlendirme yetkinliği alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuşlardır. Literatürde bu bulguları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (Bozgeyikli vd., 2009).

Araştırmanın cinsiyete ilişkin bulgularıyla uyumlu olarak Ulaş-Kılıç vd. (2020), ortaokul öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarında kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olduğunu bulmuşlardır. Literatürde benzer araştırmalar mevcuttur (Gianakos, 2001). Bu araştırmada da kariyer kararı yetkinlik beklentisinin kadın öğrencilerde erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bulgular katılımcı kadın öğrencilerin toplum tarafından kendi cinsiyetlerine atfedilen meslek hedefleri belirlemiş olmalarıyla ilgili olabilir. Destekleyen şekilde Hackett ve Betz'in (1981) yaptığı çalışmada erkek üniversite öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin mesleklere göre önemli bir farklılaşma göstermediği ancak kadınların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin geleneksel olarak erkeklere özgü bulunan meslekler için daha düşük ve geleneksel olarak kadınlara özgü bulunan meslekler için daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, araştırmacılar tarafından bir başka makalede toplumsal cinsiyet rollerine dayalı toplumsallaşmanın kariyer kararı yetkinlik beklentilerini mesleklere göre farklılaştırdığı şeklinde yorumlanmıştır (Betz ve Hackett, 1981). Yanı sıra literatürde kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle sonuç beklentilerinin ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Metheny ve McWhirter, 2008; Gürpınar vd., 2021).

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Sınıf Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışmalar

Çalışma grubunun kariyer kararı yetkinlik beklentileri sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri 10, 11 ve 12.sınıf öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Bu öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri 10,

11 ve 12.sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Onuncu ve 11.sınıf, 10 ve 12.sınıf, 11 ve 12.sınıf öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir. Literatür incelendiğinde, lise öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırıldığı çalışmaların sınırlı ve farklılaşan bulgulara sahip olduğu görülmektedir. Duru (2019), 436 erkek 229 kadın lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığını saptamıştır. Şeker (2013), 298 kadın ve 258 erkek lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında öğrencilerin sınıf düzeylerine göre kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ortalamaları ve ilgili Tukey testi sonuçları incelendiğinde ise 10.sınıf öğrencilerinin 11.sınıf öğrencilerine kıyasla kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Duru'nun (2019) araştırmasında en yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olan öğrenci grubu 11.sınıf öğrencileridir. Araştırmada kariyer kararı verme güçlüklerini de değişken olarak ele alan araştırmacı bu bulguyu 11.sınıf öğrencilerinin bilgi eksikliklerinin 9 ve 10.sınıf öğrencilerine kıyasla daha az olmasıyla açıklamaktadır. Şeker'in (2013) araştırmasına göre ise örneklemi oluşturan lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Öte yandan Şeker (2013), öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça yaşlarının da arttığını vurgulayarak yaşa bağlı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi düzeyinin arttığı bazı araştırmaları (Germeijs ve Verschueren, 2006; Hirschi, 2009) dayanak göstermiştir. Onuncu sınıf öğrencilerinin 11.sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek kariyer kararı yetkinlik beklentisine sahip olmalarını da öğrencilerin 9.sınıfta alan seçimi yapmalarına bağlı olarak bilgilendirilmelerini ve 11.sınıfta öğrencilerin daha çok sınava hazırlık sürecine odaklanarak meslek kararı verme kariyer gelişimi görevini ertelemelerini tartışmıştır.

Araştırmada; 9.sınıf lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin 10, 11 ve 12.sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum 10, 11 ve 12.sınıf lise öğrencilerinin üniversite sınavlarına hazırlanmalarına bağlı olarak kariyer kaygısı yaşıyor olmalarıyla ilgili olabilir. Bunu destekleyen şekilde; Park vd., (2019), araştırmalarında kariyer kararı verme kaygısı ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Literatürde benzer başka araştırmalar da bulunmaktadır (Kim ve Lee,

2012; Saka vd., 2008). Ayrıca Türkiye’de öğrenciler 10.sınıfta alan seçimi yapmaktadırlar. Çaklı (2020), tezinde 10.sınıf öğrencilerinin alan seçiminde akademik ortalamalarına, ilgi alanlarına ve alana uygun olduğunu düşünmelerine göre karar verdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca alan seçimi yapan öğrencilerin kariyer kararı verme güçlüklerinden en çok hazırlık eksikliğini yaşadıkları görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (2010) tarafından yapılan bir araştırmada da öğretmenlerden görüş alınarak alan seçimi yapan öğrencilerin en sık karşılaştıkları güçlüklerin aile baskısı ve seçecekleri alana yönelik bilgi eksikliği olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak bu sürecin liselerde alan seçimi yapan öğrencilerin kariyerleriyle ilgili güçlükleri fark etmelerine yol açtığı söylenebilir.

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışmalar

Öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri anne eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekteyken baba eğitim düzeyi değişkenine göre göstermemektedir. Bulgular anneleri üniversite mezunu olan lise öğrencilerinin ilköğretim mezunu olan lise öğrencilerine kıyasla daha yüksek kariyer yetkinlik beklentileri olduğunu göstermektedir.

Şeker (2013); 298 kadın ve 258 erkek lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında öğrencilerin anne ve baba eğitim düzeylerine göre kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin farklılaşmadığını belirlemiştir. Benzer şekilde Bolat ve Odacı (2017); 439 kız, 369 erkek lise öğrencisiyle yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin anne ve baba eğitim düzeyleriyle kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır.

Akdeniz (2009) araştırmasında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin boyutlarından biri olan bireysel ve mesleki özellikleri doğru değerlendirme boyutunda anne eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin ilköğretim olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek puan aldıklarını ortaya koymuştur. Yanı sıra babası lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentileri, ilköğretim mezunu olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksektir. Akdeniz (2009), bu bulguyu yorumlarken eğitim düzeyi daha yüksek anne ve babaların çocuklarını bilgilendirme noktasında daha donanımlı olacaklarını

vurgulamaktadır. Literatürde benzer araştırma bulgularına ulaşılmaktadır (Bacanlı ve Sürücü, 2011; Ferry, 2006; Öksüz ve Karalar, 2020; Yücel, 2019).

Araştırmada anne eğitim düzeyi üniversite olan lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin ilkokul mezunu olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, toplumda annelerin eğitim düzeylerinin yükselmesinin lise öğrencilerinin bilgi eksikliklerini azaltmasıyla açıklanabilir (Whiston ve Keller, 2008). Ayrıca anne eğitim durumunun yükselmesiyle hane gelirinin artması beklenebilir. Ailenin maddi kaynaklarının artışı lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentilerini olumlu yönde etkileyebilir (Şeker, 2013).

Blustein vd. (1991), çalışmalarında bağlanmanın üniversite öğrencilerinin kariyer gelişimlerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bu çalışmanın bulgularına göre kadın öğrencilerde her iki cinsiyetten ebeveyne bağlanmanın kariyer gelişimini olumlu yönde etkilediği görülürken erkek öğrencilerin sadece babaya bağlanmalarının etkili olduğu görülmektedir. Lee ve Kim (2015) ise Kore örneğinde yaptıkları çalışmalarında sadece anne ile bağlanmanın kariyer kararına bağlılığın kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını ve babaya bağlanmanın etkili olmadığını ortaya koymuşlardır. Bacanlı ve Sürücü (2011), çalışmalarında anne ile babaya bağlanma ve cinsiyetin birlikte çocukların kariyer gelişimlerini yordadığını ve bu üç değişkenden anneye bağlanmanın en büyük etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Sonuç olarak araştırmada lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre kariyer kararı yetkinlik beklentisinin farklılaşması anneyle bağlanmanın babayla bağlanmaya kıyasla bireylerin hayatında daha önemli olmasıyla da açıklanabilir. Ancak bu araştırmada bağlanmayla ilgili bir herhangi bir bulgu elde edilmediği göz önünde bulundurulmalıdır.

Şeker (2013) ile Bolat ve Odacı (2017) ise çalışmalarında lise öğrencilerinin anne ve baba eğitim düzeyleri ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasında ilişki olmamasına ilişkin bulguyu giderek artan kentleşme ve farklılaşan ülke şartlarıyla ebeveynlerin önceki zamanlara göre daha sık çocuklarının meslek sahibi olmalarını istemeleriyle açıklamaktadırlar. Araştırmada lise öğrencilerinin baba eğitim düzeyi açısından kariyer kararı yetkinlik beklentisinin anlamlı olarak farklılaşmaması grubun Türkiye'nin metropol bir ili olan İstanbul'dan alınmasıyla ilişkili olabilir.

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisini Yordamasına İlişkin Tartışmalar

Katılımcıların meslek seçimlerinde geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ayrı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentilerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamaktadır. Öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları yükseldikçe kariyer kararı yetkinlik beklentileri düşmekte, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları arttıkça kariyer kararı yetkinlik beklentileri artmaktadır.

Literatürde doğrudan meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Öte yandan toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile toplumsal cinsiyete dayalı kalıp-yargıları inceleyen ve bağımlı değişkeni kariyer kararı yetkinlik beklentisi olan ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Ancak aşağıda verilen bu çalışmaların katılımcıları üniversite öğrencileridir. Dolayısıyla tartışmalarda bu sınırlılık göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmanın bulgularına benzer şekilde Buchanan ve Selmon (2008); çalışmalarında üniversite öğrencilerinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının arttıkça kariyer kararı yetkinlik beklentisinin arttığını saptamıştır. Araştırmacılara göre toplumsal cinsiyet rolü tutumları beyaz erkekler dışındaki tüm gruplar için kariyer gelişiminde önemlidir.

Shin vd. (2019); üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında toplumsal cinsiyete dayalı kalıp-yargılar ile kariyer uyumu arasındaki ilişkide kariyer kararı yetkinlik beklentisinin aracı rolünü incelemeyi amaçlamışlar, bu modelin erkek öğrenciler için istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ancak kadın öğrencilerde anlamlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, araştırmayı destekleyen şekilde toplumsal cinsiyet rollerinin kariyer gelişimi ve doyumunu açısından önemli olduğunu göstermektedir. Evans ve Diekman (2009), çalışmalarında geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin toplumsal cinsiyete dayalı hedefler belirlemede etkili olduğunu ve hedeflerin de kariyer ilgileriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışma geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının bireylerin kariyer gelişim sürecinde ilgileri etkilemesi yoluyla önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Matsui vd. (1989), üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında toplumsal olarak kadınlara ve erkeklere atfedilen on tane meslek grubu belirleyerek cinsiyetleri bu meslek gruplarına yönelik kariyer yetkinlik beklentileri açısından karşılaştırmışlardır.

Bu çalışma; Hackett ve Betz'in (1981) araştırmalarında elde edilen sonuçlarla benzer bulgulara sahiptir. Erkek öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentileri her iki cinsiyete atfedilen meslekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermezken; kadın öğrenciler toplum tarafından kadınlara atfedilen mesleklerde daha yüksek kariyer yetkinlik beklentilerine sahiptirler. Araştırmacılar bu bulguları kadın öğrencilerin toplum tarafından erkeklere atfedilen meslek gruplarından rol modellere daha az sahip olmalarıyla açıklamaktadırlar. Destekleyen şekilde Bussey ve Bandura (1999), sosyal bilişsel öğrenme kuramında yer alan yetkinlik beklentisinin kaynakları olarak model almayı ve toplumsal cinsiyet rollerini göstermektedir.

Adachi (2014), 218 kadın ve 165 erkek üniversite öğrencisinden toplum tarafından erkeklere ve kadınlara atfedilen yedi mesleği erkeksi ve kadınsı olarak nitelendirmelerini istemiştir. Sonuç olarak öğrencilerin kendi cinsiyetlerinden bağımsız olarak toplum tarafından erkeklere atfedilen meslekleri erkeksi, kadınlara atfedilen meslekleri kadınsı olarak sınıflandırdıkları tespit edilmiştir. Yanı sıra araştırmanın ikinci aşamasında, 565 kadın üniversite öğrencisiyle çalışmış ve mesleki kalıp-yargılar ile belirtilen mesleklerle yönelik yetkinlik beklentisi arasında toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının düzenleyici rol oynadığını saptamıştır. Bu bulguya göre, geleneksel toplumsal cinsiyet rolüne sahip kadın öğrenciler, toplum tarafından erkeklere atfedilen meslekleri eşitlikçi öğrencilere kıyasla daha fazla erkeksi ve toplum tarafından kadınlara atfedilen meslekleri daha fazla kadınsı olarak nitelendirmektedirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer gelişiminde etkili olduğu ve daha eşitlikçi tutumlara sahip olmanın bu gelişimi olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Sonuç olarak, geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları kariyer kararı yetkinlik beklentisiyle ilişkilidir. Bu ilişki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların gözlem ve model alma yoluyla içselleştirilmesi gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp-yargılarının da bireylerin kariyer kararı vermelerine yönelik yetkinliklerini olumsuz olarak etkiledikleri söylenebilir.

Meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile ilişkisinde MSADÖ'nün düzenleyici etkisine ilişkin tartışmalar. Öğrencilerin meslek seçiminde geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide meslek seçimlerine yönelik algıladıkları aile desteği düzenleyici rol oynamamaktadır. Öte yandan eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide aile desteğinin

düzenleyici etkiye sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin meslek seçimlerinde algıladıkları aile desteği düzeyi arttıkça eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki güçlenmektedir.

Literatürde meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide aile desteğinin rolüne ilişkin başka bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Ancak araştırma bulgularında geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordadığı görülmektedir. Öte yandan lise öğrencilerinde geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide aile desteğinin düzenleyici rolü olmadığı soncuna ulaşılmıştır. Literatürde aile desteğinin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Buchanan ve Selmon, 2008; Adachi, 2014, Lawson vd., 2015).

Öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının yüksek olduğu durumlarda ailelerin çocuklardan beklentilerinin de daha geleneksel meslekler olabileceği düşünülebilir. Destekleyen şekilde Jacobs vd. (2006), boylamsal olarak yürüttükleri çalışmalarında ebeveynlerin çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyetlerine atfedilen meslek beklentilerinin çocukların kendilerinden beklentileriyle ve yetişkinlik dönemlerinde yaptıkları meslek seçimleriyle ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yanı sıra Larson ve Wilson (1998), çalışmalarında Bowen'ın aile terapisi kuramında yer alan benliğin farklılaşmasının karşıtı benlik kaynaşmasının genç yetişkinlerde kariyer kararı verme problemleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumları arttıkça öğrenciler ailelerinden farklılaşamamaları ve ailelerinin beklentilerini doğrudan benimsemeleri nedeniyle aile desteği düzeyi fark etmeksizin kariyer kararı yetkinlik beklentisi düşmektedir.

Araştırma bulgularına göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide MSADÖ puanlarının düzenleyici rol oynamaktadır. Bu bulgu, ailelerin meslek seçimine yönelik desteğinin lise öğrencilerinin toplum tarafından cinsiyetlerine atfedilmeyen meslekleri seçmelerinde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Marks vd. (2009); toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili aile desenleri araştırmalarında, çalışan orta sınıf Amerikan ailelerinin üç farklı grupta toplandığını ortaya koymuşlardır. Bu gruplar; eşitlikçi ebeveyn ve çocuklar, geleneksel ebeveyn ve

çocuklar ile geleneksel ebeveyn ve eşitlikçi çocuklar olarak sıralanmaktadır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri yükseldikçe kariyer kararı vermede daha eşitlikçi düşündükleri ve eğer aileleri de eşitlikçi tutumlara sahip ise aile desteğinin toplumsal cinsiyet rolü tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği söylenebilir. Eğer araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileleri geleneksel tutumlara sahipse ve çocuklarının eşitlikçi tutumlarını destekliyorlarsa öğrencilerin tutumları ile kariyer kararı yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkiyi ailelerin gösterdikleri kabul ve cesaretlendirme güçlendirmiş olabilir. Benzer şekilde Flores ve O'Brien (2002), çalışmalarında algılanan aile desteğinin ve feminist tutumlara sahip olmanın kadınların kariyer hedeflerini yordadığını belirlemişlerdir. Bu çalışmanın bulgularına göre feminist tutumlara sahip olmak ile geleneksel olmayan mesleklere yönelik ilgiye sahip olmak istatistiksel olarak anlamlı biçimde ilişkilidir. Literatürde benzer araştırmalar bulunmaktadır (Song, 2001). Dolayısıyla eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının yükselmesinin geleneksel olmayan mesleklere yönelik ilgiyi yükseltmekte olduğu söylenebilir. Bu açıklama Lent vd. (1994) kariyer kuramının karar verme modeline de uygundur. Ayrıca literatürde Türk toplumunda ailelerin çocuklarını desteklemelerinin kariyer gelişiminde olumlu etkileri olduğuna ilişkin araştırma bulguları mevcuttur (Güneş, 2015; Şeker ve Kaya, 2018).

Ailelerin öğrencilerin kariyer kararı verme sürecinde geleneksel olmayan tutumlarını kabul etmeleri ve cesaretlendirmeleri, kendi cinsiyetlerine atfedilmeyen meslekleri de seçebilecekleri noktasında bilgilendirmeleri önemlidir.

Öneriler

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma Türkiye'de İstanbul'da yaşayan lise öğrencileriyle yapılmıştır. Araştırmanın problemleri Türkiye'nin farklı bölgelerinden lise öğrencileriyle, farklı ülkeler ve kültürlerle çalışılabilir.
- Araştırmaya katılanlar lise öğrencileriyle sınırlıdır. Araştırma farklı yaş gruplarıyla, örneğin ortaokul grubunda tekrarlanabilir.
- Araştırmanın son probleminin analizinde düzenleyici değişken regresyon modeline eklenerek gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem yerine yapısal eşitlik modellemesi gibi farklı istatistiksel yöntemler kullanılabilir.

- Araştırmada tarama ve kesitsel araştırma desenleri kullanılmıştır. İleriki araştırmalarda deneysel ve karma desenler ile boylamsal desenler tasarlanabilir.
- Araştırmada veriler Kişisel Bilgi Formu ve ölçeklerin sadece lise öğrencilerinin kendilerine yöneltilmesiyle toplanmıştır. Daha sonraki araştırmalarda öğrencilerin ebeveynlerinden de veri toplanarak araştırma genişletilebilir.
- Araştırmada kadın lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Araştırma kapsamına mesleki ilgilerin ve sonuç beklentilerinin dahil edilmesinin bu farklılaşmayı etkileyebileceği değerlendirilebilir.
- Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarıyla kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkide aile desteğinin düzenleyici rol oynamadığı görülmüştür. İlerleyen araştırmalarda öğrencilerin ebeveynlerinden farklılaşma düzeyi, kişilik özellikleri ile çeşitli pozitif psikoloji kavramları araştırma kapsamına alınabilir.

Alan Çalışanlarına Yönelik Öneriler

- Alanda çalışan psikolojik danışmanlar, erkek lise öğrencilerinin kariyerleri hakkında kendilerini doğru değerlendirme, bilgi toplama, kariyer hedefi belirleme, planlama ve karşılarına çıkan problemleri çözme noktalarında gelişmelerini sağlamak amaçlı bireysel ve grup çalışmaları uygulayabilirler.
- Liselerde görev alan psikolojik danışmanlar lisenin ilk yılında alan seçimi konusunda velileri, öğretmenleri ve öğrencileri bilgilendirebilirler.
- Alanda çalışan psikolojik danışmanlar sosyoekonomik koşulları göz önünde bulundurarak annelere yönelik olarak çocuklarına kariyer konusunda nasıl destek olabilecekleri konusunda eğitimler verebilirler. Babaların da çocuklarının kariyer gelişimlerine daha faal olarak katkıda bulunmaları sağlanabilir.

- Liselerde çalışan psikolojik danışmanlar öğrencilerin kendi cinsiyetlerine atfedilmeyen meslekleri de seçebilecekleri konusunda bilgilendirebilir ve mesleki ilgiler, yetenekler ve değerleriyle kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi kurmalarında öğrencilere destek olabilirler.
- Lise öğrencilerinin ergenlik döneminde ebeveynlerinden farklılaşmalarının önem kazandığı göz önünde bulundurularak alanda çalışan psikolojik danışmanların arkadaşlık ilişkileri ve karşı cinsi tanıma gibi konularda öğrencileri desteklemeleri önerilebilir.
- Ailelere yönelik olarak meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili farkındalık kazandıracak etkinlikler planlayabilirler.

Politika Yapıcılara Öneriler

- Politika yapıcılar kadın öğrencilerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla iş ve aile hayatını dengelemeye ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilimsel çalışmaları destekleyebilirler.

Kaynakça

- Adachi, T. (2014). Occupational gender stereotypes among university students: Their relationships with self-efficacy and gender role attitudes. *Japan Association of Industrial/Organizational Psychology Journal*, 27(2), 87-100.
- Ahrens, J. A., & O'Brien, K. M. (1996). Predicting gender-role attitudes in adolescent females: Ability, agency, and parental factors. *Psychology of Women Quarterly*, 20(3), 409-417.
- Aiken, L. S., West, S. G., & Reno, R. R. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. sage.
- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının, algılanan ana-baba tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* (Tez No. 234866) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Akosah-Twumasi, P., Emeto, T. I., Lindsay, D., Tsey, K., & Malau-Aduli, B. S. (2018). A systematic review of factors that influence youths career choices—the role of culture. *In Frontiers in Education* 58(3).
- Albayrak, A. S. (2005). Çoklu doğrusal bağlantı halinde en küçük kareler tekniğinin alternatifi yanlı tahmin teknikleri ve bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(1), 105-126.
- Antill, J. K., Cunningham, J. D., & Cotton, S. (2003). Gender-role attitudes in middle childhood: In what ways do parents influence their children?. *Australian Journal of Psychology*, 55(3), 148-153.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş*. [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Aycan, Z., Eskin, M., & Yavuz, S. (2007). *Hayat dengesi: İş, aile ve özel hayatı dengeleme sanatı*. Sistem Yayıncılık.
- Bacanlı, F., & Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyn bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.

- Bahadır, R. Y., & Sürücü, A. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisini Yordayıcı Gücü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2444-2461.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215.
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4(3), 359-373.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248-287.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. *Self-Efficacy in Changing Societies*, 15, 334.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- Bem, S. L. (1981). Bem sex role inventory. *Journal of personality and social psychology*.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal Of Counseling Psychology*, 28(5), 399.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (1997). Applications of self-efficacy theory to the career assessment of women. *Journal of Career Assessment*, 5(4), 383-402.
- Betz, N. E., & Klein, K. L. (1996). Relationships among measures of career self-efficacy, generalized self-efficacy, and global self-esteem. *Journal of Career Assessment*, 4(3), 285-298.
- Betz, N. E., & Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4(4), 413-428.
- Bolat, N., & Odacı, H. (2017). High school final year students' career decision-making self-efficacy, attachment styles and gender role orientations. *Current Psychology*, 36(2), 252-259.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H., & Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin

- incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 133-149.
- Bozgeyikli, H., Eroğlu, S. E., & Hamurcu, H. (2009). Career decision making self-efficacy, career maturity and socioeconomic status with Turkish youth. *Education Sciences and Psychology*, (1), 15-24.
- Blustein, D. L. (1989). The role of career exploration in the career decision making of college students. *Journal of College Student Development*.
- Bradley, C. L. (1997). Generativity–stagnation: Development of a status model. *Developmental Review*, 17(3), 262-290.
- Buchanan, T., & Selmon, N. (2008). Race and gender differences in self-efficacy: Assessing the role of gender role attitudes and family background. *Sex Roles*, 58(11), 822-836.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676.
- Buvinic, M., Medici, A., Fernández, E., & Torres, A. C. (2006). Gender differentials in health. *Disease Control Priorities in Developing Countries*, (2), 195-210.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Carpenter, P., & Foster, B. (1977). The career decisions of student teachers. *Education Research and Perspectives Anct Australian Journal of Higher Education Nedlands*, 4(1), 23-33.
- Chodorow, N. (1978). The reproduction of mothering. In *The Reproduction of Mothering*. University of California Press.
- Choi, B. Y., Park, H., Yang, E., Lee, S. K., Lee, Y., & Lee, S. M. (2012). Understanding career decision self-efficacy: A meta-analytic approach. *Journal of Career Development*, 39(5), 443-460.
- Chung, R. H. (2001). Gender, ethnicity, and acculturation in intergenerational conflict of Asian American college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 7(4), 376.

- Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment: Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development, 28*(4), 277-284.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*(1), 155.
- Corey, G. (2005). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (7nd ed.). Thomson Brook/Cole.
- Corrigall, E. A., & Konrad, A. M. (2007). Gender role attitudes and careers: A longitudinal study. *Sex Roles, 56*(11), 847-855.
- Crites, J. O. (1981). Career counseling: Models, methods, and materials. *McGraw-Hill College*.
- Çakli, K. (2020). Meslek lisesi 10. sınıf öğrencilerinin alan seçiminin kariyer kararı verme güçlükleri ve algılanan kariyer engelleri açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Davis, S. N., & Greenstein, T. N. (2009). Gender ideology: Components, predictors, and consequences. *Annual Review of Sociology, 35*, 87-105.
- Dockery, A. M. (2003). Happiness, life satisfaction and the role of work: Evidence from two Australian surveys. *School of Economics and Finance, 77-95*.
- Donnelly, K., Twenge, J. M., Clark, M. A., Shaikh, S. K., Beiler-May, A., & Carter, N. T. (2016). Attitudes toward women's work and family roles in the United States, 1976–2013. *Psychology of Women Quarterly, 40*(1), 41-54.
- Dökmen, Z. (2015). *Toplumsal cinsiyet*. Remzi Kitabevi.
- Dursun, A., & Kara, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 17*(1), 39-55.
- Duru, H. (2019). Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları, kariyer kararı verme güçlükleri ve kariyer kararı verme öz yetkinlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). Norton.

- Eryılmaz, A., & Kara, A. (2018). Öğretmen adaylarının kariyer uyumlulukları: kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer engelleri açısından incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2).
- Eşkisü, M., Ağırkan, M., & Haspolat, N. K. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım aramaya ilişkin kendini damgalama tutumları ile bilişsel-davranışsal kaçınma düzeyleri arasındaki ilişki. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES'18), 63-71.
- Evans, C. D., & Diekman, A. B. (2009). On motivated role selection: Gender beliefs, distant goals, and career interest. *Psychology of Women Quarterly*, 33(2), 235-249.
- Ferry, N. M. (2006). Factors influencing career choices of adolescents and young adults in rural Pennsylvania. *Journal of Extension*, 44(3), 1-6.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.
- Foss, C. J., & Slaney, R. B. (1986). Increasing nontraditional career choices in women: Relation of attitudes toward women and responses to a career intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 28(3), 191-202.
- Flores, L. Y., & O'brien, K. M. (2002). The career development of Mexican American adolescent women: A test of social cognitive career theory. *Journal of Counseling Psychology*, 49(1), 14.
- Germeijs, V., & Verschueren, K. (2006). High school students' career decision-making process: Development and validation of the study choice task inventory. *Journal of Career Assessment*, 14(4), 449-471.
- Gianakos, I. (2001). Predictors of career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 9(2), 101-114.
- Ginevra, M. C., Nota, L., & Ferrari, L. (2015). Parental support in adolescents' career development: Parents' and children's perceptions. *The Career Development Quarterly*, 63(1), 2-15.
- Glessner, K., Rockinson-Szapkiw, A. J., & Lopez, M. L. (2017). "Yes, I can": Testing an intervention to increase middle school students' college and career self-efficacy. *The Career Development Quarterly*, 65(4), 315-325.

- Gökçen, M., & Büyükgöze-Kavas, A. (2018). The role of gender in occupational choice: A scale development study. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Greenstein, T. N. (1996). Husbands' participation in domestic labor: Interactive effects of wives' and husbands' gender ideologies. *Journal of Marriage and the Family*, 585-595.
- Grün, C., Hauser, W., & Rhein, T. (2010). Is any job better than no job? Life satisfaction and re-employment. *Journal of Labor Research*, 31(3), 285-306.
- Guan, P., Capezio, A., Restubog, S. L. D., Read, S., Lajom, J. A. L., & Li, M. (2016). The role of traditionality in the relationships among parental support, career decision-making self-efficacy and career adaptability. *Journal of Vocational Behavior*, 94, 114-123.
- Gushue, G. V., Scanlan, K. R., Pantzer, K. M., & Clarke, C. P. (2006). The relationship of career decision-making self-efficacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students. *Journal of Career Development*, 33(1), 19-28.
- Gushue, G. V., & Whitson, M. L. (2006). The relationship among support, ethnic identity, career decision self-efficacy, and outcome expectations in African American high school students: Applying social cognitive career theory. *Journal of Career Development*, 33(2), 112-124.
- Gül, H., & Oktay, E. (2009). Türkiye ve Dünya'da kadınların çalışma hayatında yaşadıkları cam tavan algıları üzerine kavramsal bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 421-436.
- Gün, G. (2018). Örgüt kültürü tiplerinin kariyer tatminine etkisinde lider-üye etkileşiminin aracılık etkisi: Tekstil işletmelerinde bir uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (35), 78-97.
- Güneş, A., & Bacanlı, F. (2020). Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği'nin Türk ortaokul öğrencilerine uyarlanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 733-756.

- Gürpınar, A. C., Emül, B., & Siyez, D. M. (2021). Öğretmen adaylarında kariyer yetkinlik beklentisi ve mesleki sonuç beklentisi: Kariyer stresinin aracı rolü. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 220-237.
- Hackett, G. (1995). Self-Efficacy in Career Choice and Development. A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (s. 232-258). Cambridge University Press.
- Hackett, G., & Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal Of Vocational Behavior*, 18(3), 326-339.
- Hackett, G., & Betz, N. E. (1995). Self-efficacy and career choice and development. *Self-efficacy, adaptation, and adjustment* (s. 249-280). Springer.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Halpern, H. P., & Perry-Jenkins, M. (2016). Parents' gender ideology and gendered behavior as predictors of children's gender-role attitudes: A longitudinal exploration. *Sex Roles*, 74(11), 527-542.
- Hirschi, A. (2009). Career adaptability development in adolescence: Multiple predictors and effect on sense of power and life satisfaction. *Journal Of Vocational Behavior*, 74(2), 145-155.
- Holland, J. L. (1997). Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments. *Psychological Assessment Resources*.
- Holland, J. L., & Rayman, J. R. (1986). The Self-directed search. WB Walsh ve SH Osipow (Eds), *Advances in vocational psychology*.
- Howell, D. C. (2012). *Statistical methods for psychology*. Cengage Learning.
- Işık, E. (2010). Sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi. [Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- İmamoğlu, S. (2008). Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

- Jacobs, J. E., Chhin, C. S., & Bleeker, M. M. (2006). Enduring links: Parents' expectations and their young adult children's gender-typed occupational choices. *Educational Research and Evaluation*, 12(4), 395-407.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Theoretical perspectives on family change*. Cambridge University Press.
- Kara, A., & Altınsoy, F. (2020). Lise öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin bireysel yönü: Kişilik özellikleri ve benlik saygısı. *Akademik Bakış Dergisi*, 165-177.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi* (33. basım). Nobel Yayıncılık.
- Kılıç, Ö. U. (2018). Üniversite son sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliği düzeylerini etkileyen değişkenler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 248-275.
- Kırdök, O., & Alibekiroğlu, P. B. (2016). Üniversite öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ve yaşam doyumunun kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordama gücünün incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 497-503.
- Kim, N. R., & Lee, K. H. (2012). The relationship between social comparison orientation and career indecision: Testing the mediating effects of self-esteem and fear of negative evaluation. *The Korean Journal of School Psychology*, 9(2), 175-191.
- Koumoundourou, G., Tsaousis, I., & Kounenou, K. (2011). Parental influences on Greek adolescents' career decision-making difficulties: The mediating role of core self-evaluations. *Journal of Career Assessment*, 19(2), 165-182.
- Koyuncu, A. (2015). Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcıları olarak kaygı ve öznel iyi oluş [Yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi].
- Köküsoy, K. (2008). Endüstri meslek liselerinde bir meslek alanına yönelmiş olan öğrencilerin mesleki olgunluk ve algıladıkları aile desteği düzeylerinin incelenmesi. [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi].
- Kulik, L. (2000). Jobless men and women: A comparative analysis of job search intensity, attitudes toward unemployment, and related responses. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73(4), 487-500.

- Kuthea Nguti, L. E., Osarenkhoe, A., & Kiraka, R. N. (2021). A study of the relationship between social cognitive factors and career choice satisfaction within the technology career path: a gendered perspective. *Global Business Review*, 22(4), 851-864.
- Kutlu, A., & Apaydın, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarının kariyer gelişimleri ile ilişkisi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 54-72.
- Lapan, R. T., Boggs, K. R., & Morrill, W. H. (1989). Self-efficacy as a mediator of investigative and realistic general occupational themes on the Strong-Campbell Interest Inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 36(2), 176.
- Larson, J. H., Butler, M., Wilson, S., Medora, N., & Allgood, S. (1994). The effects of gender on career decision problems in young adults. *Journal of Counseling & Development*, 73(1), 79-84.
- Larson, J. H., & Wilson, S. M. (1998). Family of origin influences on young adult career decision problems: A test of Bowenian theory. *American Journal of Family Therapy*, 26(1), 39-53.
- Lauver, P. J., & Jones, R. M. (1991). Factors associated with perceived career options in American Indian, White, and Hispanic rural high school students. *Journal of Counseling Psychology*, 38(2), 159.
- Lawson, K. M., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2015). Links between family gender socialization experiences in childhood and gendered occupational attainment in young adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 26-35.
- Lease, S. H. (2003). Testing a model of men's nontraditional occupational choices. *The Career Development Quarterly*, 51(3), 244-258.
- Lee, K. A., & Kim, J. (2015). Nursing students' awareness of career decision-making self-efficacy, career search behavior and commitment to career choice. *Perspectives in Nursing Science*, 12(1), 42-49.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122.

- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. *Career Choice and Development*, 4(1), 255-311.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Larkin, K. C. (1984). Relation of self-efficacy expectations to academic achievement and persistence. *Journal of Counseling Psychology*, 31(3), 356.
- Lent, R. W., Brown, S. D., Sheu, H. B., Schmidt, J., Brenner, B. R., Gloster, C. S., & Treistman, D. (2005). Social cognitive predictors of academic interests and goals in engineering: Utility for women and students at historically black universities. *Journal of Counseling Psychology*, 52(1), 84.
- Lent, R. W., Hackett, G., & Brown, S. D. (1999). A social cognitive view of school-to-work transition. *The Career Development Quarterly*, 47(4), 297-311.
- Lent, R. W., Ireland, G. W., Penn, L. T., Morris, T. R., & Sappington, R. (2017). Sources of self-efficacy and outcome expectations for career exploration and decision-making: A test of the social cognitive model of career self-management. *Journal of Vocational Behavior*, 99, 107-117.
- Mathieu, P. S., Sowa, C. J., & Niles, S. G. (1993). Differences in career self-efficacy among women. *Journal of Career Development*, 19(3), 187-196.
- Matsui, T., Ikeda, H., & Ohnishi, R. (1989). Relations of sex-typed socializations to career self-efficacy expectations of college students. *Journal of Vocational Behavior*, 35(1), 1-16.
- Marks, J. L., Lam, C. B., & McHale, S. M. (2009). Family patterns of gender role attitudes. *Sex Roles*, 61(3), 221-234.
- Martin, C. L., Wood, C. H., & Little, J. K. (1990). The development of gender stereotype components. *Child Development*, 61(6), 1891-1904.
- Mert, A., Duman, A. E., & Kahraman, M. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme öz-yeterliğinin yordayıcıları olarak benlik saygısı ve algılanan sosyal destek. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 594-619.
- Mili Eğitim Bakanlığı. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin alan seçimlerinin incelenmesi*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

- Mendez, L. M. R., & Crawford, K. M. (2002). Gender-role stereotyping and career aspirations: A comparison of gifted early adolescent boys and girls. *Journal of Secondary Gifted Education*, 13(3), 96-107.
- Mertler, C. A., & Reinhart, R. V. (2017). *Practical application and interpretation*. Taylor & Francis, Abingdon-on-Thames.
- Mertler, C.A. and Vannatta, R.A. (2005) *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation*. Pyrczak, Los Angeles.
- Metheny, J., & Mcwhirter, E. H. (2013). Contributions of social status and family support to college students' career decision self-efficacy and outcome expectations. *Journal of Career Assessment*, 21(3), 378-394.
- Nauta, M. M., & Kahn, J. H. (2007). Identity status, consistency and differentiation of interests, and career decision self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 15(1), 55-65.
- Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H., & Soresi, S. (2007). Career search self-efficacy, family support, and career indecision with Italian youth. *Journal of Career Assessment*, 15(2), 181-193.
- Novakovic, A., & Gnilka, P. B. (2015). Dispositional affect and career barriers: The moderating roles of gender and coping. *The Career Development Quarterly*, 63(4), 363-375.
- Otto, L. B. (2000). Youth perspectives on parental career influence. *Journal of Career Development*, 27(2), 111-118.
- Öksüz, Y., & Karalar, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(1), 158-174.
- Özcan, B. N. (2016). Ebeveynlerin çocuklarının matematik öğrenme süreçlerindeki inanç ve katılımının incelemesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 105-117.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 241-257.

- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2).
- Özyürek, R. (2002). Kız ve erkek on birinci sınıf öğrencilerinin kariyer yetkinlik beklentisi, kariyer seçenekleri zenginliği, akademik performans ve yetenekleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 19-32.
- Saka, N., Gati, I., & Kelly, K. R. (2008). Emotional and personality-related aspects of career-decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 16(4), 403-424.
- Sawitri, D. R., Creed, P. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2013). The adolescent–parent career congruence scale: Development and initial validation. *Journal of Career Assessment*, 21(2), 210-226.
- Sawitri, D. R., Creed, P. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2014). Parental influences and adolescent career behaviours in a collectivist cultural setting. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 14(2), 161-180.
- Schumacker, E., & Lomax, G. (2016). *A beginner's guide to structural equation modelling* (4th ed.). Routledge, New York.
- Sharf, R. S. (2006). *Applying career development theory to counselling* (4th ed.). Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Shin, Y. J., Lee, E. S., & Seo, Y. (2019). Does traditional stereotyping of career as male affect college women's, but not college men's, career decision self-efficacy and ultimately their career adaptability?. *Sex Roles*, 81(1), 74-86.
- Slater, C. L. (2003). Generativity versus stagnation: An elaboration of Erikson's adult stage of human development. *Journal of Adult Development*, 10(1), 53-65.
- Song, H. (2001). The mother–daughter relationship as a resource for Korean women's career aspirations. *Sex Roles*, 44(1), 79-97.
- Söner, O. (2021). Kariyer karar verme güçlüğünde cinsiyet farklılıkları: Bir meta analiz çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 401-424.

- Spierings, N. (2015). Gender equality attitudes among Turks in Western Europe and Turkey: The interrelated impact of migration and parents' attitudes. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(5), 749-771.
- Super, D. E. (1955). Transition: from vocational guidance to counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 2(1), 3.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16(3), 282-298.
- Şeker, G. (2013). Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Şeker, G., & Kaya, A. (2018). Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 157-171.
- Şeker, M. (2015). Quality of life index: A case study of Istanbul. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (23), 1-15.
- Park, I. J., Kim, M., Kwon, S., & Lee, H. G. (2018). The relationships of self-esteem, future time perspective, positive affect, social support, and career decision: A longitudinal multilevel study. *Frontiers in Psychology*, 9, 514.
- Pastorelli, C., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Rola, J., Rozsa, S., & Bandura, A. (2001). The structure of children's perceived self-efficacy: A cross-national study. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(2), 87.
- Patton, W., & Creed, P. (2007). The relationship between career variables and occupational aspirations and expectations for Australian high school adolescents. *Journal of Career Development*, 34(2), 127-148.
- Piaget, J. (1977). *The development of thought: Equilibration of cognitive structures*. (Trans A. Rosin). Viking.
- Polat, M., Dursun, B. A., Dik, E., & Gür, O. (2021). Lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (39), 14-23.

- Rajadhyaksha, U., Korabik, K., & Aycan, Z. (2015). Gender, gender-role ideology, and the work–family interface: A cross-cultural analysis. In *Gender and the work-family experience*. Springer, 99-117.
- Reskin, B. F. (1991). *Bringing the men back in: Sex differentiation and the devaluation of women's work*. Sage Publications, Inc.
- Resnick, H., Fauble, M. L., & Osipow, S. H. (1970). Vocational crystallization and self-esteem in college students. *Journal of Counseling Psychology*, 17(5), 465.
- Roe, A. (1956). *The psychology of occupations*. John Wiley & Sons Inc.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67.
- Tabachnik, B. G., & Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics* (6th ed.). US: Pearson.
- Taylor, K. M., & Popma, J. (1990). An examination of the relationships among career decision-making self-efficacy, career salience, locus of control, and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 37(1), 17-31.
- Tunç, E. ve Zencir, T. (2020). Toplumsal cinsiyet: Psikolojik danışma ve rehberlikte güncel konular. Ö. Haskan-Avcı (Ed.), *Toplumsal cinsiyeti açıklayan kuramlar* (s. 203-228). Nobel Yayınevi.
- Turner, S., & Lapan, R. T. (2002). Career self-efficacy and perceptions of parent support in adolescent career development. *The Career Development Quarterly*, 51(1), 44-55.
- Turner, S. L., Steward, J. C., & Lapan, R. T. (2004). Family factors associated with sixth-grade adolescents' math and science career interests. *The Career Development Quarterly*, 53(1), 41-52.
- Tzu-Ling, H. (2019). Gender differences in high-school learning experiences, motivation, self-efficacy, and career aspirations among Taiwanese STEM college students. *International Journal of Science Education*, 41(13), 1870-1884.
- Ülker, A. (2015). Kız meslek lisesi öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcısı olarak aile etkisi [Yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi].

- Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). Biosocial construction of sex differences and similarities in behavior. *Advances in experimental social psychology* (s. 55-123). Academic Press.
- Ulas-Kılıc, O., Peila-Shuster, J. J., Demirtas-Zorbaz, S., & Kizildag, S. (2020). Career decision-making self-efficacy of young adolescent students in Turkey. *International Journal of School & Educational Psychology*, 8(sup1), 38-48.
- Yücel, E. Ş. (2019). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin otomatik düşünceler ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi].
- Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2021). *Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyindeki öğrenci sayıları*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.

EK-A: Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz : () K () E

Sınıfınız : () Lise 3 () Lise 4

Gelir düzeyiniz : () Yeterli
() Kısmen Yeterli
() Yetersiz

Annenizin eğitim düzeyi : () Okuryazar değil () Okuryazar
() İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu
() Lise mezunu () Önlisans mezunu
() Lisans mezunu () Yüksek lisans mezunu
() Doktora mezunu

Babanızın eğitim düzeyi : () Okuryazar değil () Okuryazar
() İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu
() Lise mezunu () Önlisans mezunu
() Lisans mezunu () Yüksek lisans mezunu
() Doktora mezunu

EK-B: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu (Veli İzni)

Sayın veli/vasi,

Çalışmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve bana ayıracağınız zaman için şimdiden çok teşekkür ederim. Bu form, yaptığım araştırmanın amacını size anlatmayı ve çocuğunuzun bir katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olan Psikolojik Danışman Elif Gök'ün, Prof. Dr. Filiz Bilge danışmanlığında yürüttüğü "Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi" adlı tez çalışmasıdır. Araştırmanın amacı/konusu, meslek seçimi yaparken lise öğrencilerinin sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve algıladıkları aile desteğinden nasıl etkilendiklerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını ölçmek için "Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği", algılanan aile desteğini ölçmek için "Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği", meslek seçimlerinde ne derece yetkin olduklarını belirlemek için "Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi – Kısa Formu" ile sosyo-demografik özellikleri belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmaktadır.

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan Onay Bildirimi ve İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca okul idaresinin de araştırmaya dair bilgisi ve izni bulunmaktadır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çocuğunuz, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahiptir. Çalışma için dağıtılacak ölçeklere/formlara isim yazılması gerekli olmayıp ölçeklerin/formların doldurulması yaklaşık 20-25 dakika sürmektedir. Çocuğunuzdan toplanan veriler yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Verilen bilgilerin hiç kimseye paylaşılması söz konusu değildir. Araştırma esnasında karşılaşılabilecek herhangi bir risk bulunmamaktadır. Araştırma süresince, tereddüt ettiğiniz veya sormak istediğiniz bir konu olduğunda çekinmeden sorabilirsiniz. Ayrıca araştırma sonucu hakkında bilgi almak ve araştırma sonrasında sormak istedikleriniz için [REDACTED] numaralı telefonda veya gokelif95@gmail.com e-mail adresinden Psikolojik Danışman Elif Gök'e ulaşabilirsiniz.

Veli/vasisinin onam açıklaması;

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu'ndaki tüm açıklamaları okudum. Çocuğumun istediği zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğini biliyor ve araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

Katılımcı Çocuğun Velisi/Vasisi:

Adı/Soyadı:

Adres:

Telefon:

e-posta:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Prof. Dr. Filiz BİLGE

HÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İmza:

Araştırmacı:

Psikolojik Danışman Elif GÖK

EK-B: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu (Çocuk/Ergen)

Merhaba,

Yapacak olduğum çalışmaya gösterdiğiniz ilgi ve bana ayırdığınız zaman için şimdiden çok teşekkür ederim. Bu formla, kısaca sana ne yaptığımı ve bu araştırmaya katılman durumunda neler yapacağımızı anlatmayı amaçladım.

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olan Psikolojik Danışman Elif Gök'ün, Prof. Dr. Filiz Bilge danışmanlığında yürüttüğü "Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi" adlı tez çalışmasıdır. Araştırmanın amacı/konusu, meslek seçimi yaparken lise öğrencilerinin sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve algıladıkları aile desteğinden nasıl etkilendiklerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını ölçmek için "Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği", algılanan aile desteğini ölçmek için "Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği", meslek seçimlerinde ne derece yetkin olduklarını belirlemek için "Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi – Kısa Formu" ile sosyo-demografik özellikleri belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmaktadır.

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan Onay Bildirimi ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca okul idaresinin de araştırmaya dair bilgisi ve izni bulunmaktadır.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Çalışma için dağıtılacak ölçeklere/formlara isim yazmanız gerekli olmayıp ölçeklerin/formların doldurulması yaklaşık 20-25 dakika sürmektedir. Sizden toplanan veriler yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Burada verdiğiniz bilgilerin hiç kimseye paylaşılması söz konusu değildir. Araştırma esnasında karşılaşabileceğiniz herhangi bir risk bulunmamaktadır. Araştırma süresince, tereddüt ettiğiniz veya sormak istediğiniz bir konu olduğunda çekinmeden sorabilirsiniz. Ayrıca araştırma sonucu hakkında bilgi almak ve araştırma sonrasında sormak istedikleriniz için [REDACTED] numaralı telefondan veya gokelif95@gmail.com e-mail adresinden Psikolojik Danışman Elif Gök'e ulaşabilirsiniz.

Çocuğun/ergenin onam açıklaması;

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu'ndaki tüm açıklamaları okudum. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı Çocuğın Velisi/Vasisi:

Adı/Soyadı:

Adres:

Telefon:

e-posta:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Prof. Dr. Filiz BİLGE

HÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İmza:

Araştırmacı:

Psikolojik Danışman Elif GÖK

EK-C: Ölçeklerin Kullanım İzinleri

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ölçeği İzni

Aysenur BUYUK... 6 gün önce

Alıcılar: ben

Merhabalar Sevgili Elif,

Prof.Dr. Filiz Bilge hocam ile yapacağınız tez çalışmanız kapsamında "Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği'ni" kullanabilirsin. Ölçeğin maddeleri ve puanlaması Türk PDR Derneği tarafından çıkarılan Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisinin ilk sayısında yer almaktadır.

Çalışmada başarılar dilerim.

Doç.Dr. Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS

Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği İzni

GÜRCAN ŞEKER 5 gün önce

Alıcılar: ben

Sayın Gök, Ölçek formu ve ölçeğe ilişkin bilgiler ekte yer almaktadır. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim..

Gürcan ŞEKER
Araştırma Görevlisi
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı

Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Beklentisi – Kısa Formu İzni

Erkan IŞIK Evvelsi gün

Alıcılar: ben

Merhabalar Elif,

Ölçeği tabii ki kullanabilirsin, ekte maddeler ve diğer bilgileri içeren dosyayı gönderiyorum. Ölçeğin lise adaptasyonunu şu atfı da ekleyerek kullanabilirsin "Koyuncu. A. (2015). Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcıları olarak kaygı ve öznel iyi oluş (Yüksek lisans tezi). Konya, Mevlana Üniversitesi."

Çok güzel bir konu üzerinde çalışıyorsun, alana önemli katkılar sağlayacağını düşünüyorum. Size Filiz Hocamla birlikte çalışmanızda

EK-D: Örnek Maddeler

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği Örnek Maddeler

Lütfen aşağıda yazan ifadelere ne derece katıldığınızı işaretleyerek belirtiniz.

1: Hiç Katılmıyorum 2: Çok Az Katılıyorum 3: Biraz Katılıyorum 4: Çoğunlukla Katılıyorum 5: Tamamen Katılıyorum

1-) Teknolojik bilgi ve beceri gerektiren meslekler erkekler için daha uygundur.	1	2	3	4	5
3-) Çalışma alanı çocuk olan meslekler kadınlar için daha uygundur.	1	2	3	4	5
8-) Mesleğin statüsü meslek seçiminde kadın ve erkek için eşit öneme sahiptir.	1	2	3	4	5
13-) Kadınların yarım günlük işlerde çalışmaları daha uygundur.	1	2	3	4	5
17-) Seçmeyi düşündüğüm meslek, toplum tarafından benim cinsiyetime uygun görülme de, eğer istiyorsam, o mesleği tercih ederim.	1	2	3	4	5

Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği Örnek Maddeler

Sevgili öğrenciler, bu formda meslek seçimine ilişkin bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler için kabul edilen herhangi bir doğru ya da yanlış yoktur. Sizden istenen, her bir ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, bu ifadelere katılım derecenizi belirtmenizdir. Her bir ifadeye ilişkin beş seçenekten yalnız birini işaretleyebileceğinizi ve cevapsız ifade bırakmamanız gerektiğini lütfen unutmayınız.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
4-) Ailem meslek seçimim ile ilgili aldığım kararları uygulama konusunda beni destekler.	1	2	3	4	5
5-) Ailem seçeceğim mesleğin iş koşulları hakkında beni bilgilendirir.	1	2	3	4	5
8-) Ailem mesleklerle ilgili bilgi edinme konusunda bana rehberlik eder.	1	2	3	4	5
13-) Meslek seçiminde yaşadığım güçlükleri ailemle rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
18-) Ailem hangi mesleklerin kişiliğime uygun olduğunu bilir.	1	2	3	4	5

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi - Kısa Formu Örnek Maddeler

Aşağıda kariyer kararlarına ilişkin çeşitli görevler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve her bir görevi yerine getirmede kendinize ne ölçüde güvendiğinizi aşağıdaki 5 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz. Katkılarınız için hepimize teşekkürler.

1-----	2-----	3-----	4-----	5
Hiç	Güvenmiyorum	Çok Az	Güveniyorum	Çok
Güvenmiyorum		Güveniyorum		Güveniyorum

2-) İlgilendiğiniz alanda kendinize bir bölüm seçebilme	1	2	3	4	5
3-) Önünüzdeki 5 yıla ilişkin hedeflerinizle ilgili bir plan yapabilme	1	2	3	4	5
8-) Bazen başarısızlık ve ümitsizlik yaşasanız bile bölümünüzde ya da kariyer hedefinizde ısrarla çalışmaya devam edebilme	1	2	3	4	5
11-) Tercih ettiğiniz yaşam stiline uygun bir kariyer seçebilme	1	2	3	4	5
14-) Bir işte en çok neye değer verdiğinizize karar verebilme	1	2	3	4	5
18-) Mesleki kariyer hedefleriniz için nelerden vazgeçmeye hazır olduğunuzun ya da hazır olmadığınızın farkında olabilme	1	2	3	4	5
23-) Mezuniyet sonrası yüksek lisans, doktora, ya da uzmanlık eğitimi alabileceğiniz okullar hakkında bilgi toplayabilme	1	2	3	4	5
25-) Seçtiğiniz bölüm ya da kariyerde başarılı olamazsanız, alternatif bir bölüm ya da kariyer belirleyebilme	1	2	3	4	5

EK-E: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Elif GÖK (Etik Komisyon İzni)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 23.09.2019 tarihli ve 51944218-300/00000779509 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Elif GÖK**'ün **Prof. Dr. Filiz BİLGE** danışmanlığında yürüttüğü “**Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **01 Ekim 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 29489672-4660-4870-b03d-2b2d46870384 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAİ

EK-F: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

17/06/2022

(İmza)
ELİF GÖK

EK-G: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

17/06/2022

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
17/06/2022	69	123,404	26/05/2022	%12	1858365188

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Elif GÖK

Öğrenci No.: N18133823

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

İmza

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Dr. Filiz BİLGE

EK-H: Thesis Originality Report

17/06/2022

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Sciences

Thesis Title: The Gender Roles Attitudes In Occupational Choice, Family Support And Career Decision Self-Efficacy Expectations

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
17/06/2022	69	123,404	26/05/2022	%12	1858365188

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Elif GÖK

Student No.: N18133823

Department: Eğitim Bilimleri

Program: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Filiz BİLGE

EK-I: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

17/06/2022

(imza)

Elif GÖK

"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü Üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü Üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.